

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

SEPTEMBER 5 · 93

**Mynt och numismatiker i Wismar
under 1600 - 1700-talen**

SVERIGE 15:—
NORGE 15:—
DANMARK 15:—

AB TUMBA BRUK
MYNTVERKET

SAMLARMYNT 1993

PRESENTFÖRPACKNING 1993
med miniatyrmedalj över 1100-talet (diam 22 mm).

Att samla mynt är en trevlig och i många fall lönande hobby. Den eleganta förpackningen lämpar sig även utmärkt som present, dopgåva etc.

1993 års samlarmynt finns nu att köpa på Riksbankens regionkontor och vissa större bank- och postkontor, hos mynthandlare eller kan beställas direkt från Myntverket, tel. 016-12 03 00.

MINNESMYNT 1993 CARL XVI GUSTAF. SVERIGES KONUNG I 20 ÅR

MYNTEN UTGES AV SVERIGES RIKSBANK OCH ÄR LAGLIGA BETALNINGSMEDEL.
FÖRSÄLJNINGEN BÖRJAR DEN 8 SEPTEMBER 1993 OCH SKER I BANKER OCH PÅ
RIKSBANKENS REGIONKONTOR. DE KAN OCKSÅ KÖPAS I MYNTHANDELN.

AB TUMBA BRUK MYNTVERKET BOX 401 631 06 ESKILSTUNA TEL 016-12 03 00

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Föreningens kansli:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

(onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00)

Svensk Numismatisk Tidskrift:

Box 5405

114 84 Stockholm

Postgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

SNT utkommer under

första veckan i

februari - maj,

september - december

Prenumeration: helår 125:-

ANSVARIG UTGIVARE

Ian Wiséhn

REDAKTION

Tel 08-783 94 00

Redaktör:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O Lagerqvist

Annonser:

Kjell Holmberg

Tel 018-38 23 47

(kvällstid och helger)

Annonspriser:

1/1 sida (151×214 mm)	1.800:-
2:a omslagssidan	2.200:-
omslaget 4:e sida	2.500:-
2/3 sida (99×214 mm)	1.250:-
1/2 sida (151×105 mm)	1.000:-
1/3 sida (47×214 mm)	700:-
1/4 sida (72×105 mm)	500:-
1/6 sida (47×105 mm)	350:-
1/12 sida (47×50 mm)	175:-

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden

före utgivning

Heloriginalt manus och

gärna skiss.

Sändes till SNT, adress enl ovan.

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik kommer att avböjas

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB
ISSN 0283-071X

Program 1993

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

Föreningen har tidigare haft en programpunkt som kallats "Visa och berätta om dina nyförvärv". Dessa dagar har varit mycket trevliga men dåligt besökta. I höst vill vi erbjuda våra medlemmar något nytt, nämligen att mer informellt en gång var månad träffas för att titta i biblioteket, dricka en kopp kaffe, berätta eller fråga om något mynt e.d., eller bara för att umgås.

Välkomna på torsdagar följande datum: 9/9, 7/10, 11/11. Tag gärna med sällskap. Alla möten klockan 18.30 i föreningens lokaler, Banérgatan 17.

September 9 Se ovan

Oktober 7 Se ovan

Oktober 12 Kenneth Jonsson talar om "Goten; svensk eller dansk?"

Oktober 28 Ian Wiséhn berättar om Kinas mynthistoria

November 11 Se ovan

December 14 SNF:s sedvanliga julfest

Kansli

Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag och torsdag.

Semesterstängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Innehåll SNT 5 · 93

	Sid
Porträtt av en numismatiker. Johann Gröning, Wismar 1669 - Wismar 1747(?)	124
En papperspollett från Källaren Tyska Lejonet	129
Stampjämförelser mellan präglingar utförda i Wismar under svenskvaldet på 1600-1700-talen	130
Små mynt och stora händelser - några reflexioner	131
Ett minne från Nordiska Industri- och Slöjdställningen i Malmö 1896	132
Inblick i Kungl. Myntkabinettet 1833	133
Bernt Harder Santesson och Bromö glasbruk	134
Några anteckningar om August Wilhelm Stiernstedt	136
Den äldste svenske periodiske beretning om nye møntfund	136
"Sigtuna Anno 1000" - en viktig del av Sveriges Historia	137
Kongresser	138
Nya lokaler för Sven Svenssons Stiftelse och Svenska Numismatiska Föreningen	138
Recensioner	140
Från Kungl. Myntkabinettet	141
Frågespalten	141
Auktioner och mässor	142
Föreningar	142
Myntnytt	143

Omslag

Brädspelen har anor från forntida medelhavskulturer. I Norden är det känt sedan vikingatid och har fram till vårt sekel varit ett populärt tidsfördriv. Tavlan på omslaget är tillskriven Matthieu Le Nain ca 1650. Originalen i Louvren, Paris.

Ett annat lika gammalt som populärt spel är kortspelen. I Kungl. Myntkabinettet pågår en specialutställning om de svenska spelkortens historia. Till denna utställning har utgivits en omfattande katalog. Se annons sid. 144.

Porträtt av en numismatiker

Johann Gröning, Wismar 1669 – Wismar 1747 (?)

Av Peter Berghaus

Att resa under medeltiden var främst förbehållet köpmän och pilgrimer. Först under loppet av humanismens utbredning under 1600-talet inträdde en ändring – pilgrimsfärden utvecklades till en bildningsresa, en kavaljersutbildning.¹ När Martin von Baumgarten (Braitenbach/ Kufstein 1473 – Kufstein 1535)² omkring 1509 reste i Främre Orienten (Egypten, Palestina, Syrien) var detta förehavande redan nästan en studieresa, vilket man skulle anse det vara i dag. Avsikten med hans resa var först och främst att besöka Bibelns heliga städer; dock anger han i sin reseskildring³ även andra sevärdheter och noterar tillfälligtvis t.o.m. fynd av antika mynt.

Uppfostringsresan var i första hand förbehållen de unga adelsmän som ville uppsöka främmande furstehus för att bekanta sig med dem. Vid tillfälle besökte man även universiteten för att orientera sig om studieförhållandena, men man passade också på att då och då att enbart roa sig.⁴ Studieresan upptäcktes snart även av förmögna företrädare för borgarståndet. Charles Patin (Paris 1533 – Padua 1693),⁵ den berömda läkaren och numismatikern, som 1667 tvingades fly från Frankrike undan konung Ludvig XIV:s rättsjämnare, reste under åren 1668-73 genom Europa och besökte ett större antal furstliga myntkabinett.⁶ En resande par excellence var emellertid Konrad Zacharias von Uffenbach (Frankfurt 1683 – Frankfurt 1734),⁷ själv en engagerad samlare av böcker, rariteter, kuriosas och mynt. Han företog tillsammans med sin bror en utsträckt studieresa, som under åren 1709-11 förde honom till Nordtyskland, Nederländerna och England.⁸ I Uffenbachs reseplan stod i första hand besök vid biblioteken och kuriosakabinetten liksom mynt- och antikvitetsksamlingarna. Vid sidan av furstliga adresser finner man i hans dagbok framför allt borgerliga namn som köpmän, jurister, läkare, pastorer och universitetsprofessorer (bl.a. i Helmstedt).

Fig. 1. Johann Gröning, Wismar 1669 – Wismar 1747 (?). Kopparskick av *Diedrich Lemkus* från *Johannis Gröningii Bibliotheca Universalis, Hamburg 1701. Hertig August Bibliotheket, Wolfenbüttel.*

I Hamburg påträffade Uffenbach ett eldorado av bokhandlare, bibliotek och myntsamlingar. Där utkom också det av Peter Ambrosius Lehmann (Döbeln 1663 – Hamburg 1729)⁹ utgivna fortsättningsverket *Historische Remarques über die neuesten Sachen in Europa*, vilket vecka efter vecka som inledning avbildade ett mynt, som noggrant presenterades. Det berömda Luederska Myntkabinettet¹⁰ förblev dock stängt – den dåvarande innehavaren hade gjort bankrutt och satt i fängelse! I Hamburg hade välbeställda köpmän liksom i Amsterdam gett sig in på myntsamlad. Vid sidan av de stora furstliga myntkabinetten i Arnstadt, Berlin, Dresden, Durlach (senare Karlsruhe), Gotha, Heidelberg, München och Stuttgart hade Hamburg vid slutet av 1600-talet blivit ett centrum för borgerliga myntsamlare.

Det är därför knappast förvånansvärt att det just i Hamburg¹¹ – de välbeställda köpmännens stad – år 1700 utkom¹² en skrift med titeln *Der Geöffnete Ritterplatz*. Den av Benjamin Schiller, *Buchhändlern am Dom*, (Bokhandlarna vid domkyrkan) utgivna skriften, vars andra del utkom

1702, och vars tredje del publicerades 1705, upplevde flera upplagor för de olika delarna; första delen 1706 och 1715, andra delen 1703 och 1711, tredje delen 1707.¹³ Det tredelade verket omfattar 19 delskrifter och är tillägnat *Denen Liebhabern zum Vergnügen/vornemlich der Politischen Jugend zu Nutzen/und denen Reisenden zu Bequemlichkeit*. (Amatörerna till glädje, särskilt till nytta för den politiskt intresserade ungdomen och för de resandes bekvämlighet). *Die vornehmste Ritterliche Wissenschaften und Übungen* presenteras i *Erörterung der nothwendigsten und gewöhnlichsten Kunst-Wörter / wie auch einer kurzgefassten Beschreibung/und zierlichen Kupffer-Figuren*, d.v.s.: fästningsbyggande, byggkonst, hamnar, ridstall, kronojägarbostäder, myntkabinett och medaljer, fäktkonst, maskiner, tyghus, antikviteter, bibliotek, religioner, rättslära, rariteter och hus för naturalier, bergverk, börshus, industri och uppfinningar. Verket gav den unge världsmannen möjlighet att kunna utveckla sig såväl kunskapsmässigt som djupsinnigt. Mångveteri var redan då vid den tiden det högsta målet för en omdömeslös halvbildning. Verket var samtidigt tänkt som reseguide. Även J. J. Winckelmann (Stendal 1717 – Triest 1768) har använt denna "urbådeker" på sina resor. Under den första hälften av 1800-talet tillhörde "den öppnade riddarplatsen" de handböcker som den förnåma världen¹⁴ använde. Den läsare som tog emot boken blev, tycks det, genom sysslandet med dessa discipliner själv en riddare!

För denna artikel är främst mynt- och medaljkabinetten av intresse; besöken i dem liksom överhuvudtaget verksamheten med mynt och medaljer ansågs märkbart bidra till bildningen och skulle lyfta utövaren till en hög-

Uppsatsen har tidigare publicerats i *Geldgeschichtliche Nachrichten* 153, 1993.

re insikt och en högre social standard. De numismatiska artiklarna ger exempel på långrandiga titlar som: *Das geöffnete Münz-Cabinet Oder Einleitung/wie solche Wissenschaft leicht zu erlernen was / zur Erkännis der Antiquen und Modernen Münzen erfordert (sic!) werde/und wie solche nützlich zu gebrauchen. Sampt Beschreibung der berühmten Müntz-Cabinetten und Scribenten in Europa. Hamburg bey Benjamin Schillern/1700.** (Författaren ej angiven.)

Ett följande arbete har författarnamn:

Johannis Gröningii, U.J.D. Historia Numismatum Critica. Das ist: Die Neu-eröffnete Historia der Modernen Medaillen. Sampt Einer Liste Der Bewerteten Scribenten, wie auch der vornehmsten Cabinetten und Kunst-Kammern (Kritik numismatisk Historia. Det är: den nyöppnade Historiken över de Moderna Medaljerna. Samt en lista över de Värdefullaste Skribenterna, såsom även de förnämsta Kabinetten och Konst-Kamrarne), Hamburg, Bey Benjamin Schillern/ Anno 1702.

I upplagan från 1705 är huvudtiteln *Historia Numismatum Novorum*; författaren anges endast med J.G.

Johann Gröning (Gröningius) föddes i Wismar 1669,¹⁶ som framgår av hans porträtt, ett kopparstick av Diedrich Lemkus (Lembkes),¹⁵ borgare i Hamburg 30 juni 1697. Han utgav redan vid 18 års ålder en latinsk traktat med juridiskt innehåll och studerade rättslära vid universitet i Rostock fram till sin promovering. Efter en verksamhet som domstolsadvokat och notarie i sin hemstad slog han sig ned som advokat i Hamburg, men återvände i alla fall 1711 till Wismar. Där var han verksam som hovrättsnotarie hos Kungl. Svenska Tribunalen och förde bl.a. 1738 två processer mot magistraten och kramhandeln i staden.¹⁷ Gröning avled omkring 1747; han begravdes i S:ta Maria-kyrkan. Tillsammans med hustrun Elisabeth, f. Werner, grundade han en stiftelse "för milda och fromma ändamål".

*) Det öppnade Mynt-Kabinetet eller en Inledning hur man lätt skall lära sig en sådan Vetenskap, vilket är nödvändigt för Kännedomen om de Antika och Moderna Mynten o. s. v.

Fig 2. Titelbladet till "Der Geöffnete Ritter-Platz", Hamburg 1702. Museum für Hamburgische Geschichte, Hamburg.

Gröning har efterlämnat ett omfattande författarskap; Schröder¹⁸ har kommit fram till inte mindre än 27 titlar, mest med juridiskt innehåll, Lipsius 1801¹⁹ känner till sex numismatiska titlar, fem därav kommer från *Ritterplatz*, dessutom ytterligare en liten publikation: *Johannis Gröningii, D. Historia Expeditionis Britannicae ex Numismate III Libris exposita, Hamburgi, apud Godfrid Libezeit, A. 1701*, till vilken vi återkommer längre fram.

Das geöffnete Münz-Cabinet. Det lilla oktavbandet avbildar på titelsidan som symbol ett öppet myntskåp, alltså just det "Öppnade Mynt-Cabinetet", vars innehåll författaren talar om. Tredje upplagans innehållsförteckning (1715) omfattar inte mindre än 24 kapitel, som till läsarens gagn handlar om numismatik under alla epoker. Ett par exempel: 1. *Von denen Münzten allgemein* (I största allmänhet om mynt); 5. *Von sonderbaren und raren Münzt-Sorten* (Om märkliga och sällsynta mynt-sorter); 10. *Von Hebreischen Münzten* (Om hebreiska mynt) (Görlitz' shekel²⁰ är här avbildad och citerad); 16. *Von*

Rechen-Pfennigen oder Jettons (Om räknepennningar eller jetonger); 17. *Beschreibung der Talismans* (avbildar en hebreisk amulett); 18. *Eine Anleitung wie man die Münzen verstehen / und deren Legenden und Inscriptionen erklären soll* (En ledtråd till hur man skall begripa mynten och förklara deras texter och inskrifter); 19. *Erklärung der auf denen Münzten vorkommenden Sinn-Bilder / Figuren / Zierathen / Symbolorum, und zwar erstlich so auf dem Brustbilde vorkommen* (Förklaring över de på vissa mynt förekommande Sinnebilderna, Figurerna, Siraterna, Symbolerna, och främst då de som förekomma på bröstbilden); 20. *Erklärung der auf dem Revers vorkommenden Figuren* (Förklaring över de figurer som förekomma på fränsidan); 21. *Weiset eine Erklärung der auf denen Römischen Münzten vorkommenden Abbreviaturen* (Uppvisar en förklaring över de på de Romerska mynten förekommande förkortningarna); 22. *Abbreviaturen auf denen Griechischen Münzten* (Förkortningar på de

Fig. 3. Titelbladet till "Das geöffnete Münz-Cabinet", Hamburg 1700. KMK.

grekiska mynten). Med denna litteratur kan även borgare utbilda sig till riddare! I 23:e kapitlet, *Zeiget die berühmtesten Münz-Cabinetten in Europa* (visar de berömdaste myntkabinetterna i Europa), finner den resande numismatikern en förteckning över de mest betydande myntsamlingarna i furstlig och privat ägo. Kapitel 24. (*Verzeichnis der besten und berühmtesten Scribenten*) till sist är ett försök till en numismatisk bibliografi och tidsmässigt klart före Anselm Banduris (Ragusa 1675 – Paris 1743)²¹ för första gången i Paris 1718 utgivna bibliografi,²² sedan också i Hamburg 1719 (liksom Ritterplatz!), som vanligen ses som den äldsta av sin typ.²³ Dessutom bör här noteras, att Burcard Gotthelf Struve (Weimar 1671 – Jena 1738)²⁴ med sin *Bibliotheca Numismatum Antiquiorum, Jenae, Sumtibus Jo. Bielkii Bibliopolae, MDCXCIII* (1693) faktiskt utgör den äldsta numismatiska bibliografien – den borde alltså inneha en plats i Guinness Rekordbok²⁵! Dessutom bör nämnas, att bandet med myntavbildningar av romerska aurei (där bland den sällsynta Antoninus Pius' aureus för Diva Faustina med PVELLAE FAVSTI-

Fig. 4. Titelbladet till "Historia Numismatum Critica", Hamburg 1702. KMK.

NIANAE; RIC 397-399) är prytt med ett kartagiskt mynt och en taler.

Johannis Gröningii, U.J.D. Historia Numismatum Critica. Titelbladet visar emellan två pelare, från vilka myntprydda kedjor hänger ned, fransidan till en medalj med bilden av fågel Fenix resande sig ur askan och med en grekisk överskrift MAKE

ΩΣ. Det rör sig om en medalj över drottning Kristina (Stockholm 1626 – Rom 1689, regerade 1632-1654) från hennes tid i Rom, tillverkad av medaljören Alberto Hamerani (Rom 1620 – Rom 1677)²⁶ efter den abdikerade

drottningens återkomst från Frankrike, och avsedd att utdelas till diktare och lärde²⁷ inom hennes vänkrets; en likartad har senare även tillverkats av medaljören Gioacchino Francesco Trvani (verksam i Rom 1655-1674)²⁸ Drottningens lärda vänner, däribland den berömda lärde jesuiten och arkeologen Athanasius Kircher (Geisa 1602 – Rom 1680),²⁹ brydde sina hjärnor med tydandet av de grekiska bokstäverna; det ord de bildade stod inte att finna i något lexikon – ända tills dess att man kom på, att den kungliga amatörsamlaren av antika mynt hade behagat skämta med dem; makalös (makelös), här skrivet på grekiska, betyder ju på svenska makalös, oförläpelig, unik, enastående (men också "utan make", d. v. s. ogift). Drottning Kristina var mycket road av vänkretsens bemödanden; senare har Johann Carl Hedlinger (Seewen/Schweiz 1691 – Steinstöckli³⁰ 1771) – den store svensk-schweiziske medaljkonstnären – just med anledning av drottningens skämt åter utnyttjat³¹ denna idé på sin medalj med självporträtt från 1728 med den grekiska omskriften A OM (med vårt alfabet på svenska = lagom).

Grönings *Historia Numismatum Critica* (Hamburg 1702, 2:a upplagan 1704, 3:e upplagan 1711) behandlar mynt från medeltiden och nyare tiden och dessutom medaljer. Påfallande är att tyngdpunkten, särskilt när det gäller medaljerna, alltid ligger i Sverige – måhända har Gröning också under sin tid som advokat i Hamburg företrott den svenska kronan, som sedan 1648 med förväret av hertigdömena Bremen och Verden (dessförinnan ärkebiskopsdömena Hamburg-Bremen och biskopsdömet Verden), också innehade överhögheten över domkyrkan i Hamburg. Hur som helst har

Fig. 5. Drottning Kristina. Medalj i brons, Rom ca 1659/65. KMK.

han i Hamburg 1701 offentliggjort³² en avhandling om Karl XII:s (född i Stockholm 1682, regent 1697-1718, stupad vid Fredrikshald sistnämnda år) fälttåg 1700-1701 i Ryssland i början av det nordiska kriget. Ett porträtt av kungen tillsammans med en avbildning av en medaljfrån sida från 1688 är placerade på det lilla bandets försättsblad.

Fig. 6. Porträtt och medalj med Karl XII från Johanns Gröningii Bibliotheca Universalis, Hamburg 1701. Hertig August Biblioteket, Wolfenbüttel.

På sidan 221 i *Historia Numismatum Critica* har åtta medeltida mynt avbildats. Av dem har särskilt nr 3 väckt intresse. Det rör sig om en liten fyrkantig guldrakteat från folkvandringstiden, vilket återger två figurer innanför en pärlrand. I Sverige kallas dessa små guldbleck för "guldgubbar", och de förekommer i ett större antal både i Sverige och Danmark (särskilt ett jättefynd nyligen på Bornholm). De övriga mynten är lätta att identifiera: 2, 7 och 8 är liksom nr 3 kopierade efter Otto Sperling, *De nummorum Bracteatum et Cavorum Nostrae et Superioris aetatis Origine progressu Ad Reverend. Dn. Jacobum A Mellen Epistola*, Lübeck 1700; resten har Gröning själv anskaffat.

1. Köln, ärkebiskop Hermann I

Fig. 7. Myntavbildningar ur *Historia Numismatum Critica*, Hamburg 1702. KMK. De flesta av dessa har Gröning hämtat ur *Otho Sperlings de nummorum bracteatum et cavorum... origine*. Lübeck 1700.

(1036-56) och kejsar Konrad II (1027-39), pfennig. Hävernäck³³ 251.³⁴

2. Basel, början av 1300-talet, pfennig (brakteat). Sperling 52 (där tecknad med fyra hörn). Wielandt³⁵ 104.

3. Skandinavien, folkvandringstid, guldrakteat. *Atlas for Nordisk Oldkyndighet*, Köbenhavn 1857, Tf. IV, 58-64. Sperling 24.

4. Hildesheim, början av 1400-talet, pfennig (brakteat). Mehl³⁶ 21.

5. Samma. Mehl 3.

6. England, Henrik III (1216-72), long-cross-penny, NICOLEONLVND (London).

7. Hildesheim, biskop Konrad II (1221-45), pfennig (brakteat).

Sperling 47. Fd. *Kl. Freden*³⁷ 21.

8. Naumburg, Biskop Engelhardt II (1207-42), pfennig (brakteat). Sperling 59. Posern³⁸ 984.

Även till detta arbete liksom till *Geöfneten Ritterplatz* har Gröning skrivit två anslutande kapitel, i vilka de viktigaste myntsamlingarna i Europa återfinns och en numismatisk bibliografi nedtecknats. Noteras kan, att den sedan 1630 statliga samlingen i Stockholm kallas Kungl. Myntkabinettet, väl för första gången i tryck!

Gröning har dessutom ur numismatisk synpunkt sysselsatt sig med kurfurst Fredrik III av Brandenburg (1657-1713, regent 1688-1701, konung 1701-13) vad beträffar dennes

diplomatiska bemödanden för att hjälpa sin kusin Wilhelm III av Oranien-Nassau att tillträda den engelska tron den turbulenta året 1688: *Historia expeditionis Britannicae ex Numismate III Libris exposita. Quorum primo Pars Antica Secundo Pars Postica Historia Expeditionis Britannicae, quibus Consiliis coepta, et quo successu ad Finem deducta recensetur, Hamburgi, apud Godfrid Libezeit, A. 1701.*³⁹ Mitt i detta arbete återfinns som en central punkt den 1688 av Raimund Faltz (Stockholm 1658 – Berlin 1703)⁴⁰ graverade medaljen till minne av denna händelse, vilken även avbildas.⁴¹

Grönings porträtt finns i två varianter. Utan gravörens signatur är den bifogad *Bibliotheca universalis sive Codex operum variorum*, Hamburg 1701, i vilken även berättelsen om Karl XII:s ryska fälttåg ingår, samt *Historia Expeditionis Britannicae*. Med beteckningen D. Lemkus fe[cit]⁴² finns den som frontespis till *Bibliotheca Juris Gentium Europaea*, Hamburg 1703. Kopparsticket kan inte anses vara av hög konstnärlig kvalitet. Det visar i en oval en yngre herre med allongeperuk och halsduk i tidens stil, varunder IOHANN:GRÖNINGIUS, J.C. Wismar. nat. Ao. 1669.

I förordet till *Geöffneten Münst-Cabinet* bekänner Gröning sin tro på numismatiken: *Bland alla antikviteter, som oss den annars så allt förtärande tiden lämnat/behåller mynten med all rätt sin överlägsenhet; De angenäma saker/som de i sig själva representerar, och den förklaring till historien de lämnar oss/ger dem priset framför bevarade gamla statyer och byggnader.*

1993 års numismatiker fröjdas av hjärtat över en sådan uppskattning, även om han knappast kan dela den i hela dess vidd.

Noter:

- ¹ Jfr N. Ohler: *Reisen im Mittelalter*, München 1986, s. 404, 419 spec. 426.
- ² ADB 2, 1875, s. 160-61.
- ³ Martin a Baumgarten, Braitenbach: *Equitis Germani Nobilissimi & Fortissimi Peregrinatio in Aegyptum, Arabiam, Palaestinam & Syriam*, utg. av Christophorus Donaverus, Nürnberg 1594. Jfr Lipsius 1801, s. 25.
- ⁴ H.H. Hofmann: *Eine Reise nach Padua 1585*, Sigmaringen 1969, s. 39-40.
- ⁵ C.E. Dekesel: Charles Patin, *A man*

without a country, Gent 1990.

- ⁶ Ch. Patin: *Relation Historique*, Strassburg 1670. — *Troisième Relation*, Strassburg 1672. — *Quatre Relations historiques*, Basel 1673. — *Relations historiques et curieuses de voyages*, Lyon 1674, ²1676.
- ⁷ ADB 39, 1895, s. 135-37, GN 152, 1992, s. 307.
- ⁸ Herrn Zacharias Conrad von Uffenbach: *Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engelland*, Ulm/Memmingen 1753.
- ⁹ ADB 18, 1883, s. 147.
- ¹⁰ *Numophylacium Luederianum Hamburgense*, utg. av R. Capell, Hamburg 1678. — H. Schröder: *Lexikon der hamburgischen Schriftsteller bis zur Gegenwart* 1, Hamburg 1851, s. 503, nr 38.
- ¹¹ J. Whaley: *Religious Toleration and Social Change in Hamburg 1529-1819*, Cambridge 1985.
- ¹² U. Nabel: Der geöffnete Ritterplatz. Ein Handbuch der ritterlichen Wissenschaften, *Hamburgische Geschichts- und Heimatblätter* 5, 1930, s. 103-105.
- ¹³ Nabel: a.a., s. 104.
- ¹⁴ Nabel: a.a., s. 104.
- ¹⁵ Th.-B. 23, 1929, s. 28.
- ¹⁶ Schröder: a.a. (not 10) 2, Hamburg 1854, s. 601-603. — DBA 424, 246-56.
- ¹⁷ Vänlig upplysning från Stadsarkivet i Wismar.
- ¹⁸ a.a., s. 601-603.
- ¹⁹ Lipsius 1801, s. 160.
- ²⁰ B. Kisch: Shekel medals and false Shekels, *Historia Judaica* 3, New York 1941, s. 67-101. — P. Berghaus: Zu den Görlitzer Schekeln und ähnlichen erdichteten Münzen, *Hamburger Beiträge zur Numismatik* 4, 1960, s. 199-203.
- ²¹ *Biographie Universale* 3, Paris 1854 ff., s. 8-9.
- ²² Lipsius 1801, s. 20.
- ²³ Jfr M.R. Alföldi: Die Forschungsmethoden der antiken Numismatik, *Die Methoden der antiken Numismatik*, utgiven av M.R. Alföldi, Darmstadt 1989, s. 1-41, spec. s. 12.
- ²⁴ ADB 36, 1893, s. 671-76.
- ²⁵ Lipsius 1801, s. 384.
- ²⁶ Th.-B. 15, 1922, s. 548.
- ²⁷ B.E. Hildebrand: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer* 1, Stockholm 1874, s. 311-312, nr 103-104 b. — (C.D.N.) de Bildt: *Les Médailles romaines de Christine de Suède*, Rom 1908, s. 45-50, spec. s. 46.

²⁸ Th.-B. 33, 1939, s. 360.

²⁹ ADB 16, 1882, s. 1-4.

³⁰ P. Felder: *Medailleur Johann Carl Hedlinger 1691-1771, Leben und Werk*, Frankfurt/Salzburg 1978.

³¹ de Bildt: a.a. (not 27), s. 49-50.

³² *Historia expeditionis russicae Caroli XII, regis Sueciae*, Hamburg 1701. Schröder, a.a. (not 10), s. 602, nr 12.

³³ W. Hävernack: *Die Münzen von Köln vom Beginn der Prägung bis 1304*, Köln 1935.

³⁴ Kan det vara en tillfällighet, att samma mynttyp från Köln förekom i fyndet från Pronstorf, distriktet Segeberg (nedgrävt efter år 1036, återfunnet 1737)? Jfr P. Berghaus: Der Münzfund von Pronstorf, vergraben nach 1036, entdeckt 1737, *Commentationes Numismaticae* 1988, Festgabe für Gert und Vera Hatz zum 4 Januar 1988, utg. av P. Berghaus m.fl., Hamburg 1988, s. 169-175, spec. s. 172, nr 18.

³⁵ F. Wieland: *Die Basler Münzprägung von der Merowingerzeit bis zur Verpfändung der bischöflichen Münze an die Stadt im Jahre 1373*, Bern 1971.

³⁶ M. Mehl: Buchstabenpfennige, Ein Beitrag zur Münzgeschichte des Bistums Hildesheim, *Commentationes Numismaticae* 1988 (not 34), s. 251-60.

³⁷ M. v. Bahrfeldt: Der Brakteatenfund von Kl. Freden 1888, *Berliner Münzblätter* 35, 1914, s. 159-168.

³⁸ C.F. v. Posern-Klett: *Sachsens Münzen im Mittelalter*, Leipzig 1846. Grönings kommentar till de åtta myntavbildningarna (s. 142-143) kännetecknas av en otrolig fantasifullhet som utmynnar i de mest sällsamma attribueringar, som vi lämpligast avstår från att återge.

³⁹ Lipsius 1801, s. 160.

⁴⁰ Th.-B. 11, 1915, s. 238-39.

⁴¹ G. van Loon: *Beschryving der Nederlandsche Historiepenningen* 3, 's-Gravenhage 1738, s. 375. — J. Menadier: *Schaumünzen des Hauses Hohenzollern*, Berlin 1901.

⁴² Jfr ovan not 15.

Förkortningar

ADB: Allgemeine Deutsche Biographie, München 1875 ff.
 DBA: Deutsches Biographisches Archiv, München 1986.
 GN: Geldgeschichtliche Nachrichten.
 Lipsius 1801: I. G. Lipsius, *Bibliotheca numaria*, Leipzig 1801.
 Th.-B.: U. Thieme-F. Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, Leipzig 1907-50.

(Översatt av Maj Jarl, redigerat av Lars O. Lagerqvist)

En papperspollett från Källaren Tyska Lejonet

I Stockholm har det funnits en lång rad berömda värdshus och restauranter. Det kanske mest välkända värdshuset under 1600- och 1700-talen var Källaren Tyska Lejonet, som låg vid hörnet av Skomakargatan och Tyska Brinken, mitt i Gamla stan. Källarmästaren Karl Axelsson och hans hustru Ulrika Charlotta köpte 1814 värdshuset och fastigheten som det låg i. Nu inleddes värdshusets sista glansperiod. Efter Karl Axelssons bortgång drevs rörelsen under 1830- och 1840-talen av "källarmästaränkan" Ulrika Charlotta Axelsson. År 1830 hade hon i sin tjänst en kypare, två lärlingar och en dräng, en kokerska, tre skänkpigor, en uppapperska och två huspigor. Förutom familjen Axelsson bodde endast två gamla frökran och en pensionerad kungl.

kammarmusiker i huset. Värdshusrörelsen var nu av en sådan omfattning, att den upptog större delen av fastigheten. Att det var hög klass och en omfattande verksamhet förstår man av den påkostade nota från år 1846 som finns bevarad. Denna nota, som visar fasaden mot Skomakargatan med skyltarmen med lejonet skymtande i hörnet vid Tyska brinken, har ett utskrivet belopp på 10 riksdaler 24 skilling riksgälds. Summan avsåg troligen både kost och logi.

Fru Axelsson efterträddes av källarmästaren Johan Hammarström, som med sin familj och värdshuspersonal bodde i huset. Fastigheten ägdes nu av hovkonditor Carl Gustaf Richter. Rörelsen var alltjämt lukrativ. År 1859 hade häradshövdingen August Rundquist blivit ägare av fastigheten. Under August Rundquists tid nedlades Tyska Lejonet. Vid början av 1870-talet fanns här i stället två "nyk-

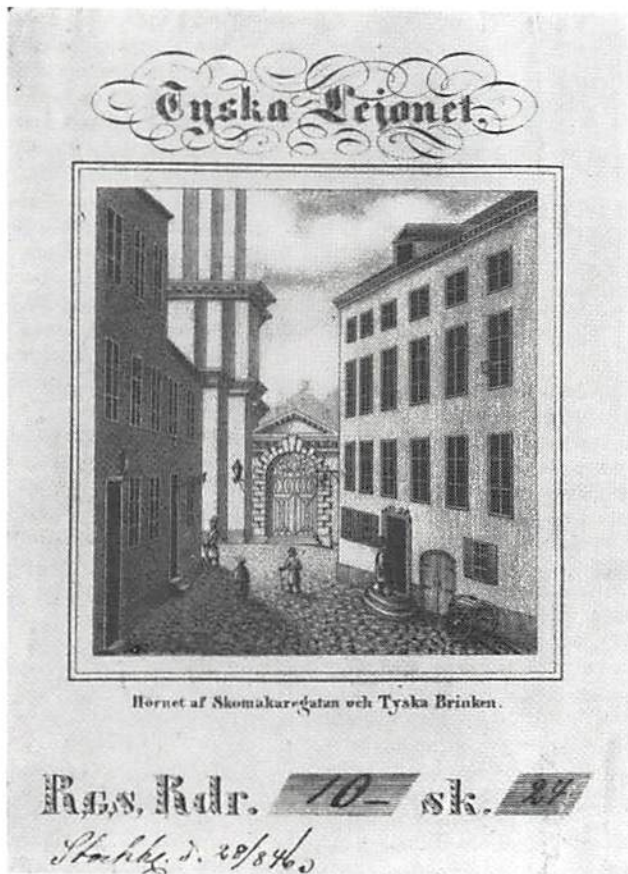
Papperspollett från Källaren Tyska Lejonet i Gamla stan. Tillhör Kungl. Myntkabinettet. Foto: G. Hildebrand, RIK-f.

terhetsvärdshus". Det ena, som innehades av en guldsmedsänka, hade en mycket kort livslängd, men det andra, som var förenat med en biljard, fanns här under många år. Flera "biljardägare" efterträdde varandra. "Biljarden i detta hus", står det i mantalslängden 1878, "har rättighet att sälja öl, porter och cigarrer." Nu försvann också värdshuset Tyska Lejonets vackra, smidda skyltarm, efter mer än 200 års trogen tjänst.

*

I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns en välbevarad papperspollett från Källaren Tyska Lejonet. Papperet är blågrönt med svart text, mätten är 46 x 35 mm. Frågan är bara till vilket ändamål som polletten använts. Vi vet att restauranthuset var vanliga under 1800-talet. I *Numismatiska Meddelanden IV*, under rubriken "Berns Salong", beskriver A. W. Stiernstedt restauranthuset: "polletter för kontroll öfver uppassarne. Dessa erhålla nemligen vid serveringens början polletter till ett visst belopp, med hvilka de sedan vid disken eller i köket betala allt som expedieras; då serveringen slutat, få de med penningar redovisa hvad de ej ha kvar af polletterna." Det var nog dock vanligast att man använde metallpolletter. Den papperspollett som finns bevarad från Tyska Lejonet anknuter utseendemässigt nog snarast till de polletter som vinhandlarna använde, dvs tomtebjörnpolletter. Någon vinhandel har inte funnits i huset. Möjligen kan någon vinhandlare ha använt den rymliga källaren som lager. Detta är knappast troligt med tanke på fastighetsägaren Rundquists inställning till alkohol. Inte heller vet vi om biljardverksamheten använt sig av polletter. Det troligaste är nog ändå kopplingen till värdshuset. Pollettens datering bör ligga omkring mitten av 1800-talet.

IW

Hörnet af Skomakargatan och Tyska Brinken.

R. 10, R. 24 sk. 24

Stockh. d. 29/8/46

Värdshusnota från Källaren Tyska Lejonet år 1846. Vi ser fasaden mot Skomakargatan och rakt fram den antikiserade ingången till Tyska kyrkan. Den smidda skyltarmen med lejonet skymtar i hörnet vid Tyska brinken. Notan tillhör Stockholms stadsmuseum.

Reprofoto: RIK-f.

Stampjämförelser mellan präglingar utförda i Wismar under svenskväldet på 1600- och 1700-talen

Av Hans-Jürgen Ulonska

Hittills har man antagit att tex präglingarna av dukater under den sk svenskiden i Wismar mellan 1648–1803¹ utfördes med ett och samma stammpar². Vid noggrannare jämförelse av dukatmynten från 1672 (fig. 5 och 6) och 1743 (fig. 3 och 4) framträder dock – även om de är obetydliga – vissa olikheter, vilka berättigar till antagandet, att båda dessa mynt graverades och präglades med olika stammpar och därför inte tillverkades vid samma myntort, dvs Wismar, framför allt som staden Wismar just under den tiden lät gravera andra stammpar genom myntmästaren Johann Memmies från Rostock och präglade med dessa. Vid studerandet av dessa dukatmynt är det påtagligt, att åtminstone tre av bokstavspunsarna skiljer sig från varandra och att återgivandet av huvudet på den tvåhövdade örnen inte är helt lika. Omskriften på de båda exemplarens åt- och fransidor är inte heller överensstämmande i serien av punsbokstäver. Genom arkivbelägg³ får vi dessutom veta, att just år 1743 blev en skeppsklarerare från Wismar beordrad att *inte* skaffa fram något guld utifrån för Rådet i Wismar. Därav framgår, att Rådet ville köpa guld för egen räkning för prägling av dukater, för att på detta sätt bespara sig anskaffningskostnaderna. Stadens finansiella läge var inte det bästa vid denna tid. Åtminstone talar detta för antagandet, att dukaterna från år 1743 inte präglades i Wismar.

I vad mån den i Wismar verksamme myntmästaren Hans Ridders myntmästartecknet på dukaten från 1672 även skulle kunna gälla för myntet från 1743, måste anses mycket tvivelaktigt då myntmästartecknet för den 1674 från Wismar till det närbelägna Lübeck överflyttade myntmästaren Hans Ridder⁴ blott låter sig påvisas till 1717. Från 1718 är det emellertid påvisbart, att myntmästaren Heinrich Ridder i Lübeck fortfarande använde sig av myntmästartecknet "arm med svärd". Härstammande från släkten Ridder, möjligtvis Hans Ridders son, skulle den wismarska dukaten från

Fig. 1 och 2. År- och fransida av den wismarska dukaten från 1672. Myntmästartecknet "arm med svärd", präglad av myntmästare Hans Ridder, Wismar.

Fig. 3 och 4. År- och fransida av den wismarska dukaten från 1743. Myntmästartecknet "arm med svärd", troligen präglad av Heinrich Ridder i Lübeck.

1743 kunna tillskrivas honom eller en av hans efterkommande. Det är därför ganska sannolikt, att stammparna från 1743 graverades i Lübeck och att dukaten som en följd därav även präglades där.

Det torde därför vara ett faktum, att efter myntmästare Gregor Sesemanns avfärd från Wismar 1648 inga större nominaler längre präglades i staden, och att från början av 1700-talet endast små nominaler – som inte krävde större gravyrarbeten – tillverkades av mer eller mindre erfarna myntmästare och att mynthuset dessutom åtminstone sedan 1692 befann sig i ett erbarmligt tillstånd. Allt som allt symptom på en fortskridande ekonomisk tillbakagång för en fordom blomstrande handelsstad.

Förutom jämförelsen mellan dessa båda dukater skulle det också behövas en diskussion om myntmästare Gregor Sesemanns dukat, med myntmäs-

Tidigare artiklar av Hans-Jürgen Ulonska om den svenska myntningen i Tyskland under 1600–1700-talen har varit införda i SNT 1992 nr 1, 6, 7 (rättelse) samt 9/10.

tartecknet G S, från år 1676⁵, något som icke är möjligt i detta sammanhang.

Däremot erbjuder sig en jämförelse med det wismarska talermyntet från 1674 (fig. 1 och 2)⁶. Vid en jämförelse med andra lübeckiska mynt av Hans Ridder kommer man till den slutsatsen, att talermyntet från 1674 också tillkommit i Lübeck. Ty här är den wismarska identiteten med Hans Ridders lübeckiska myntmästartecknet påtaglig. Den wismarska talern från 1674 avviker dessutom uppenbart som den enda i serien av andra jämförbara wismarska nominaler och liknar i stämpelgravuren Hans Ridders samtida, lübeckiska arbeten.

Antydningssvis skall till slut även kort hänvisas⁷ till den ännu inte avslutade diskussionen om det sällsynta guldenmyntet från 1684 för Wismar, med avseende på en annan myntort och vederbörande myntmästare, som i upplysande syfte har behandlats på annat ställe⁸.

Sammanfattningssvis kan sägas, att dukaten från 1672 slogs i Wismar, men talern från 1674 i Lübeck, båda av myntmästare Hans Ridder. Dukaten från 1743 är högst sannolikt en produkt av Heinrich Ridder i Lübeck.

Prenumerera på
årsretet och jubileumsmynt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.

Även utgåvor från hela världen.

Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Fig. 5 och 6. Åt- och frånsida av den wismarska talern från 1674. Myntmästartecknen "arm med svärd", präglad av Hans Ridder i Lübeck.

Fig. 7 och 8. Åt- och frånsida av den lübeckiska dubbeldukaten från 1701. Myntmästartecknen "arm med svärd", präglad av Hans Ridder i Lübeck.

Referenser och anmärkningar

1. Jfr dessutom Kunzel, *Mecklenburgische Münzkunde 1492-1872*, Berlin 1985, s. 144 och 145, nr 148 B och 161 B; även: Ahlström m fl, *Sveriges Besittningssmynt*, Stockholm 1980 (svenska, tyska, engelska), nr 18 på s. 136 och nr 76 a och b på s. 144.
2. Samling Gaettens, auktionskatalog *F. Schlessinger Münzen und Medaillen von Mecklenburg, Rostock/Wismar*, Berlin 1931, skriver G. på s. 82 f betr. dukaten från 1743, nr 1323 "... endast 50 exemplar med stamplar från dukaten 1672".
3. Den befinner sig i Stadsarkivet i Wismar under titeln XIX.4.8. och i det s k Zettelkartei Techens.
4. Jfr dessutom Behrens, *Münzen und Medaillen der Stadt und des Bistums Lübeck*, Berlin 1905, s. 202 f, nr 624; även auktionskatalog från L. Grabow, *Münzen und Medaillen aus deutschen Museumsbesitz*, Rostock 1935, nr 1056: dubbeldukaten från Lübeck 1701 med

myntmästartecknet "arm med svärd", exakt som på den wismarska talern från 1674 (fig. 8) med tillägg: Bienas, *Beitrag zur Münzgeschichte Wismars*, Wismar 1979, s. 14 f och s. 22 f.

5. Denna visar enligt Kunzel 1985, s. 144 nr 153 B, myntmästarens initialer GS, Gregor Sesemann; jfr dessutom Ulonska/Bienas, *Beitrag zur Münzgeschichte Wismars während der Schwedenzeit am Ende des 17. und zu Beginn des 18. Jahrhunderts*, i *Beiträge zur Wismarer Stadtgeschichte*, nr 6, Wismar 1989.
6. Hos Kunzel 1985, s. 144 nr 149 F och 150 F resp. hos Ahlström 1980, s. 136 nr 25 och 26. Vad beträffar stämpelnittet avviker detta mynt tydligt från andra wismarska talermynt.
7. Hos Kunzel 1985, s. 144 nr 155 K resp. fig. 331.
8. Ulonska, Wismar eller Stettin? - Diskussion kring bestämning av myntort för det svenska guldenmyntet från 1684 präglad för staden Wismar, SNT 9/10 • 92.

Fig. 9 och 10. Åt- och frånsida av ett på sin tid ej utgivet provavslag i guld av en trefennig från Lübeck från 1671. Myntmästartecknen "arm med svärd", präglad av Hans Ridder. Förstorad.

Foto: författaren.

För värdefull hjälp av direktören för Stadsarkivet i Wismar, Herr Böwe, framför jag ett varmt tack. □

(Översatt av Maj Jarl och bearbetad av N.-U. Fornander och Lars O. Lagerqvist)

Små mynt och stora händelser

Några reflexioner

Historiens gång kan ta sig många uttryck. I april 1992 hittades ett finskt 1-pennimynt i salongsoffan på museisbrytaren Sankt Erik vid Vasamuseet. Det var från Sankt Eriks byggår 1915 och hade på frånsidan ett krönt N för Rysslands kejsare Nikolaj II i hans egenskap av storfurste av Finland.

Det hade legat i isbrytaresoffan under otaliga kylslagna uppdrag i östersjöisarna - alltmedan Nikolaj störtades och mördades tillsammans med

hela sin familj, Finland blev självständigt och Ryssland blev Sovjetunionen. Svält och terror, krig och perestrojka, Lenin och Nurejev, Mannerheim och M.A. Numminen - nästan hela vårt sekels dramatik rullade på, och när myntet åter kom i dagen, hade Sovjetunionen försvunnit och Ryssland återuppstått. Historien hade tillryggelagt ett varv.

Som en bekräftelse på detta har nu, exakt ett år senare, ett nytt myntfynd gjorts - denna gång ombord på själva regalskeppet Vasas.

När Jörgen Wallin, skeppsteknisk konsult på Vasamuseet, häromdagen höll på med uppmätningar på Vasas

akterkastell, hittade han ett 1-rubelmynt från 1992, nu åter prytt med dubbelörnen, den gamla kejsarsymbolen. Som betalningsmedel är rubeln tämligen värdelös - dagsnoteringen ligger under ett öre. Kanske har någon bitter rysk biståndssökare funnit det rationellare att offra rubeln till Vasas beskyddare "Den Gamle" i hopp om att han som en ekonomins, politikens och samhällsmoralens Anders Franzen skall återupptäcka det förlista imperiet och lyfta det mot en ny, strålande framtid.

Klas Helmersson
bitr. museichef, Vasamuseet

Ett minne från Nordiska Industri- och Slöjdställningen i Malmö 1896

Av Eva Wiséhn

Vid den stora Nordiska Industri- och Slöjdställningen i Malmö, juni till september 1896, deltog Carl Gottfrid Öhrström i två av utställningens uppställningsgrupper; dels i "Metallindustri" där han bl. a. visade tennsoldater, dels i "Verktyg, redskap och maskiner af alla slag" där han visade en maskin för tillverkningen av knappar. Öhrström hade till utställningen låtit tillverka askkoppar i metall med Karl X Gustavs bild och texten "Industriutställningen 1896". Kanske var det en avbildning av den i Malmö just avtäckta rytterstatyn, som också finns på utställningskatalogens framsida.

Öhrström lät också vid detta tillfälle prägla en medalj i bly som minne av utställningen. Medaljen mäter 60 mm i diameter. Åtsidan visar en slank rytter på en travande häst under vars ho var stadens namn MALMÖ står utskrivet. Omskriften lyder MINNE FRÅN NORDISKA INDUSTRI & SLÖJDUTSTÄLLNINGEN 1896. Utmed kanten löper en pärlrand. Ryttern motsvarar de gjutna hästburna tennsoldaterna, vilka tillverkades i fabriken.

Frånsidan bär texten C. G. ÖHRSTRÖM LEKSAKSFABRIK YSTAD och i en båge därunder följande medaljens kant GRUNDLAGD 1893. Utmed kanten löper en pärlrand.

Möjlig tillverkades denna tämligen enkla medalj inför utställningspublikens ögon, som ju ofta var fallet vid den här typen av utställningar.

Carl Gottfrid Öhrström föddes i Malmö 1854 och är nämnd som garveringsgesäll i husförhörslängderna. Möjlig var han verkligen garveringsgesäll även om det ligger nära till hands att tro att det kan vara en felskrivning av graveringsgesäll. År 1882 flyttar han till Ystad och 1887 kallas han för svarvare. Först 1890-95 tituleras han gravör och därefter fram till 1914 är han fabrikör.

Öhrströms leksaksfabrik i Ystad grundades 1893 och registrerades i Handelsregistret 1895. Fabriken tillverkade leksaker av metall – bl. a. tennsoldater – och var belägen på

Norrögatan.

År 1899 hade fabriken sex anställda, tre gjutugnar och 80 gjutformor (kokiller). 1900 hade personalantalet sjunkit till fem anställda. Man hade då 85 olika gjutformor (de flesta troligen graverade av Öhrström) och 1901 hade antalet figurer ökat till 405. Under åren växlar sedan antalet anställda och också verksamhetsgraden. Tydligt var främst unga människor anställda. Fabriken kallades allmänt för "Leksaksfabriken" och man tillverkade inte bara tennsoldater utan även andra tennleksaker och metallstämpelar. Fabriken upphörde 1914, enligt Kommerskollegiets statistik, men tillverkningen fortsatte sporadiskt. Fab-

riken hade sin intensivaste period år 1905 då inte mindre än 3 500 kg tennsoldater till ett värde av 7 300 kronor tillverkades. Därefter sjönk produktionen och verksamheten. Öhrström arbetade möjligen ensam från 1909 och under krigsåren 1914-1917 var tillverkningen troligen nedlagd.

På Ystads stadsmuseum/Gråbröd-raklostret finns inga figurer från Öhrströms leksaksfabrik, däremot finns det några exemplar i Tennfigurmuseet i Hjortnäs utanför Rättvik i Dalarna, samt i Hans G. Hagströms privata tennfigurkabinett i Stockholm.

Idag kan man köpa nygjorda tennsoldater, gjutna i Öhrströms gjutformor, i museibutiken i Ystads stadsmu-

Fig 1. Omslaget till katalogen från Nordiska Industri- och Slöjdställningen 1896 i Malmö. Foto: RK-foto.

Fig 2. Medalj av bly präglad för utställningen av Öhrströms leksaksfabrik. Foto: RIK-foto.

seum/Gråbrödraklostret. Figurerna gjuts av konstgjutare John Söderberg, Ystad, vars farfar och fars farbror arbetade vid Leksaksfabriken. När Öhrström flyttade till Stockholm 1918 fortsatte dessa personer verksamheten ett tag. De skickade figurerna, både omålade och målade, till olika leksakshandlare i Skåne.

Soldaterna är tunna och halvlackerade. Ryttafigurerna är halvrunna och lackerade som skånska dragoner. Till dessa hade Öhrström nära tillgång då Ystad 1897 blev garnisonsort för de

Skånska dragonerna.

Författaren ber att få tacka Peter Pluntky, John Söderberg, Ystads stadsmuseum samt Hans G. Hagström för lämnade uppgifter.

Litteratur:

Hans G. Hagström: Några anteckningar om C. G. Öhrström och leksaksfabriken i Ystad, *Carolinan* nr 10 1985.

Nils Törnblad: C. G. Öhrström och leksaksfabriken i Ystad, *Ystadiana* 1985. □

silfver, såväl från äldre som från nyaste tid, fornsaker, konstarbeten, smycken m.m. I alla rummen lågo på golvet, under bordet, uppstaplade högar af böcker och handskrifter, som icke fått plats på hyllorna.

Mitt arbete började genast, så snart jag hade fått en duplettnyckel till yttre dörren, hvilken bevakades af en gardistpost. Min arbetslokal blef det första rummet, der myntskåpen förvarades. De tre inre rummen voro för mig stängda, således tillgängliga endast när Liljegren händelsevis kom upp för att hemta någon bok eller med besökande, som önskade se samlingarna.

Tidigt om morgonarne infann jag mig i mitt arbetsrum, där mitt första bestyr var att elda i kakelugnen. Akademiens vaktmästare, tillika anställd i riksarkivet, hade i museet intet annat bestyr än att skaffa friskt dricksvatten i en för detta ändamål begagnad f.d. porterbutelj. Sopning eller annan städning kom ytterst sällan i fråga, ännu mindre skurning. Innan kakelugnsbrasan hann sprida någon värme i rummet, frös jag städe erbarmligt. Ehuru öfverkläderna behölls på, åtminstone under de första timmarna, satt jag dock vanligen med stelfrusna ben. De enkla, otöta fönstren afledde värmen. Stundom fann jag, när jag kom upp om morgonen, dricksvattnet i buteljen förvanadt i en isklump. Följderna af mörkret och kolden visade sig redan efter första året och torde göra mig sällskap intill min död.

Under 1840-talet kunde samlingarna flytta till något bättre lokaler i det s.k. Ridderstolpeska huset vid Skeppsbron i Gamla stan. Efter det att samlingarna åter flyttats till det nybyggda Nationalmuseum kunde detta hus rivas under 1860-talet för att lämna plats för telegrafverkets byggnad.

Ian Wiséhn

Inblick i Kungl. Myntkabinettet 1833

Sedan 1826 hade riksantikvarien Johan Gustaf Liljegren styrt över de antikvariska samlingarna inklusive Kungl. Myntkabinettet. Han var i praktiken helt ensam med detta arbete under de första sex åren. Resultatet var mindre tillfredsställande, beträffande såväl lokal som samlingarnas ordning och vård. Det var därför en stor händelse när en ung amanuens anställdes 1832. Det var Bror Emil Hildebrand som hade fått ett förordnande på tre år med åliggande att arbeta med myntsamlingen. Hur det var ställt på den nya arbetsplatsen har Hildebrand berättat om i sina självbiografiska anteckningar (som tyvärr fortfarande är otryckta). Om förhållandena i Kungl. Myntkabinettet skriver Hildebrand på följande sätt:

Kongl. myntkabinettet jämte de antiqväriska samlingarna och kongl. viterhets

historie och antiqvitets akademiens bibliotek förvarades i två mycket små och två något större rum en trappa upp i den södra halvrunna flygeln (den s.k. kommandants flygeln) vid kongl. slottets yttre borggård, dit de år 1830 hade blifvit flyttade från två stora rum i bottenvåningen af slottets östra sida.

Lokalen var i alla afseenden otjenlig. Rummen voro låga, kalla och mörka, dessutom otillräckliga, ehuru obetydliga samlingarne vid denna tid voro. De små fönsterna gäfvos sparsam dager, i synnerhet i de två första rummen, för hvilka den närbelägna Storkyrkan förtog både sol och ljus. Ut efter väggarne i första rummet voro uppställda ett stort djupt furuskåp, der de få sten- och bronssakerna förvarades, samt myntskåp och öfver dessa bokhyllor. Midten af rummet upptogs af två låga, mycket långa och breda skåp med draglådor. På ett trädräcke hängde några svärd, spjut och yxor af brons och jern. I det andra stora rummet upptogs midten af ett långt och bredt bord, helt och hållet betäckt af en lika lång och bred monter med glasrutor sluttande åt båda sidor. Här hade Liljegren upplagt allt hvad som fanns af guld och

Bernt Harder Santesson och Bromö glasbruk

Av Max Karlberg

Kommerseråd, bruksägare och sparbanksgrundare, en idog och framsynt man, som hade kraft att genomföra sina idéer till Sveriges och folkets väl. Så kan Bernt Harder Santesson kort beskrivas. Redan 1809, endast 33 år gammal, blev han invald i riksdagen och då som representant för borgarståndet i Göteborgs stad. Hans hjärtefråga blev under många år Göta Kanal-byggandet, för vars genomförande han verkade med glöd och argumenterade i riksdagen. Av de bruk han ägde skall här mer ingående berättas om Bromö glasbruk som låg utanför Torsön i Väneren, Västergötland.

Bromö förvärvades genom köp av Santesson år 1813 och hit hade – till följd av den på orten rika skogstillgången – det tidigare i Göteborg förlagda bruket för taffelglasframställning flyttats. Samma år som bruket inköptes införde Santesson något som redan sedan tidigare förekom på hans bruk i Årnäs, nämligen en sparkassa, i vilken arbetarna blev skyldiga att lägga 10% av sin inkomst. Dessa inneliggande medel kunde späs på med frivilliga insättningar, gav 5% i ränta och var tänkta att användas för arbetarens uppehälle om han blev friställd eller sjuk, eller som försörjningsfond för hustru och barn om bruksarbetaren dog. I nödfall kunde de insatta pengarna även användas för att återbetala skulder om någon skaffat sig sådana på annat håll.

Att detta sparkasssystem kom att avlasta socknens fattigvård är inte svårt att förstå om man betänker att arbetslösa och åldersstigna män, änkor och faderlösa barn – åtminstone en tid – nu kunde leva på besparade medel i stället för att hamna på fattighus.

Detta var också tanken bakom de några år senare tillkomna första sparbankerna – att tygla fattigdomen genom att låta folk spara tills dess att sämre tider kom. Idag betraktar man sparkassorna på Santessons bruk som föregångare till Sveriges första pensionsfonder. Det är förvisso ett faktum att Santesson 1828 motionerade

Om en man med visioner, om sparkassor och aktiebrevs utformning på 1800-talet samt om polletterna som sänktes i Väneren...

för ett obligatoriskt införande av dylika på svenska företag. Själva konceptet var, för att hålla sig till sanningen, dock inte något som Santesson själv kommit på utan en idé som han lånat från liknade sparinrättningar i Storbritannien.

*

År 1836 nödgades Bernt Harder Santesson sälja ut 2/3 av Bromö, sedan han hamnat i ekonomiskt trångmål i samband med finansieringen av Göta kanal. Bruket omstrukturerades nu till aktiebolag och på bilden här intill avbildas ett aktiebrev om 5/250-delar av aktiekapitalet. Aktiebrevet är utfärdat 1859 och framvisar förutom en informationstext skriven i tidstypisk stil, även en intressant bild föreställande – med bruket i bakgrunden – ett lokomotiv med vagnar framför vilka ett par män står. Dylika små reklambilder hade till uppgift att imponera på eventuella aktiespekulanter och framvisade ofta vad som skulle ge intryck av ett modernt och framgångsrikt företag.

På ett aktiebrev för Göta Kanalbolaget år 1810 ses på en bild Moder Svea sittande framför en mäktig slussport bakom vilken ett kanalfartyg skyntar. Sålunda, och det var ett vanligt motiv, visade bilderna på aktiebrevens även upp företagens produkter och deras användningsområden.

*

Någon gång på sommaren 1866 meddelade disponenten på Bromö glasbruk August Paul, att hela det befintliga förrådet av tennpolletter hade stulits och sänkts i Väneren. Vad ligger bakom denna lite märkliga händelse i svensk brukshistoria? Jo, det var nämligen så att det vid Bromö liksom på en hel del andra platser runtom i landet – i norrländska sågverk, i bergslagens gruvor och så också i västgötska glasbruk – användes en form av

Bernt Harder Santesson.
Ur Nordisk Familjebok.

polletter för utbetalningen av arbetarnas löner. Dessa var tillverkade i mässing, zink, koppar, nysilver eller t.o.m. i papp och ofta, som i fallet med polletterna i zink från Bromö, i valörerna 2, 5, 10, 25 och 100 öre, instämplade med arbetsgivarens initialer, samt värde. Polletterna var vidare brukbara endast i de affärer som företagsledningen slutit avtal med eller i brukens, gruvornas och verkens egna handelsbodas.

Följande citat om Persbergs allmänna Grufve-Bolag skvallrar om hur det kunde gå till:

Sålunda har till förekommande af de tidsödande och skadliga besöken i det 3/4 mil från grufvorna belägna Philipsstad, dels anordnats en torgdag för landtmannavarors försäljning, dels inrättats en salubod, der arbetarne mot polletters aflemmande bekomma så väl de mest behöfliga varor, som ock bröd mot billiga priser.

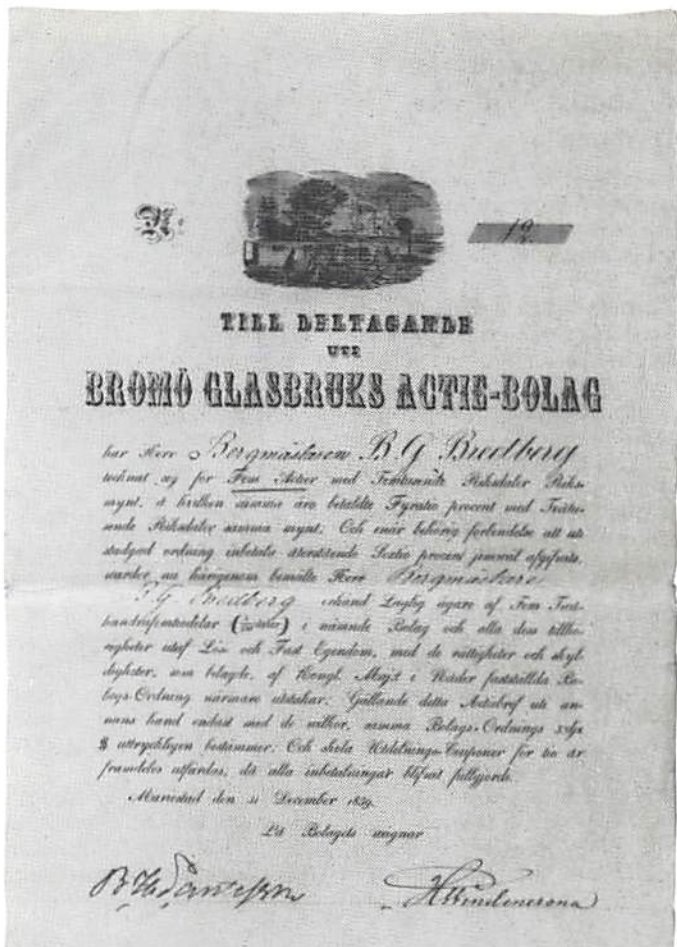
Men allt som oftast var det inte "mot billiga priser" som arbetarna kunde skaffa sig sina varor, utan mot priser arbetsgivarna själva satte och som för en redan fattig och lågavlönad flerbarnsfar kunde te sig synnerligen höga.

Självkylart så ville arbetarna ha betalt i reda pengar och kunna disponera dem var och på vad de ville, och därför uppstod ofta missnöje bland arbetarnas led.

Som följd av pollettslöden 1866 är polletter från Bromö idag sällsynta. Av de fåtal som finns bevarade avbildas här några i valörerna 2, 5, 10, 25 och 100 öre, samtliga med disponent A. Pauls initialer.

Foto: Gunnel Jansson, RIK.

Aktiebrev för Bromö glasbruk utfärdat 1859 till Bergmästaren B. G. Bredberg. Nere till vänster ses B. H. Santesson's namnteckning.

Foto: RIK, repro ur Svenska aktiebrev före 1880.

Följande stycke är saxat ur tidningen Fäderneslandet år 1866:

En ins. från Bromö glasbruk klagat öfver, att folket derstädes blir mycket illa handteradt och i stället för riktiga penningar erhåller blott "disponentens tennstämplar" – En mynssort som i dessa kritiska tider torde vara till föga nytta för innehavaren.

Någon vecka efter denna artikels publikation var måttet rågat för arbetarna på bruket, några av dem tog saken i egna händer och bröt sig en natt in i lokalen där polletterna förvarades. Här letade de rätt på de avskydda zinkbitarna, tog med sig dem därifrån och rodde ut på Vänerns böljor där de kastade hela rasket i sjön.

Därmed upphörde faktiskt pollett-användningen på Bromö glasbruk och efterhand så försvann den också på de andra arbetsplatserna där den varit i bruk.

*

Bromö glasbruk fanns kvar in i 1900-talet och vad beträffar Bernt Harder Santesson så levde han under sina sista år ett ganska torfligt liv på ett litet hemman invid Billingsens fot. Då han dog 1862 hade tusentals fartyg redan korsat den skandinaviska halvön via Göta kanal, tusentals riksdaler fanns insatta på sparbanker och sparskassar runt om i landet. Än idag ser vi spår av Santesson's energi, engagemang och framtidstro som för 150 år sedan bidrog till att skapa vad som idag är självklara inslag i den svenska miljön och i det svenska samhället. □

Max Karlberg är ungdomspraktikant vid Kungl. Myntkabinettet mars – september 1993.

Några anteckningar om August Wilhelm Stiernstedt

Den 19 september 1880 avled riksheraldikern och friherren August Wilhelm Stiernstedt. Hans samlingar av mynt och medaljer hörde till Sveriges största. Stiernstedt hade under sin livstid tänkt sig att huvudsamlingen skulle skänkas till Kungl. Myntkabinettet i Stockholm samt att dubblett-samlingen skulle gå till Helsingfors universitet. Det senare på grund av släkten Stiernstedts finländska ursprung. Nu blev det inte riktigt som han tänkt sig, utan allt såldes av arvingarna till H. F. Antell. Denne donerade sedermera allt till Helsingfors universitet (nu i Nationalmuseets myntkabinett).

Kopplingen till Finland kände Stiernstedt starkt. Släkten härstammade från Johan Thesleff, som i början av 1600-talet var domprost i Viborg och av vilkens avkomlingar en gren blev adlad och baroniserad under namnet Stiernstedt. Av dessa var en Johan Stiernstedt, som under början av 1700-talet var landshövding i Åbo och Björneborgs län, och dennes son Carl Johan. Den senare blev efter Karl XII:s krig landshövding över

August Stiernstedt

Kopparstick över friherre August Wilhelm Stiernstedt samt hans namnteckning.

Nyslott och Kymmenegårds län samt 1746 kallad till riksråd. Carl Johan Stiernstedt ansågs som synnerligen duglig och gjorde Sverige tjänster under det olyckliga kriget 1741 mot Ryssland.

August Wilhelm Stiernstedt slutade sina dagar i Finland. I slutet av augusti 1880 avreste han dit från Stockholm. Han skulle hälsa på hos vänner och bekanta samt ordna med överlämnan-

det av myntsamlingen till universitetet. Efter några dagars uppehåll vid Hangö badort begav sig Stiernstedt först till Svartå och Fagerviks bruk samt vidare till friherre E. Hisinger på Brödorp. Vid ankomsten dit lär Stiernstedt ha känt sig något illamående, varvid vistelsen förlängdes utöver det tänkta. Illamäendet tilltog emellertid och visade sig snart vara tyfusfeber. Efter åtta dagars sjukdom avled Stiernstedt i en ålder av 67 år. Besöket vid Helsingfors universitet blev aldrig av och dess rektor fick meddelandet om Stiernstedts plötsliga död.

*

Stiernstedt roade sig ibland med skaldekonsten och han publicerade dikter under pseudonymen *Theslef*. I ett album som förvarades vid Hangö badanstalt, nedtecknade Stiernstedt följande rader:

I landen, som omgifva Bottenhafvets
stränder,
Står furan lika hög, är luften lika ren,
Och odling, språk och seder göra
folken till fränder.
De gå från samma stam, med blott
en annan gren.

IW

Den äldste svenske periodiske beretning om nye møntfund

I vore dage anses det her i Norden for en selvfølge, at de offentlige møntkabinetter i deres årsberetninger fortæller om nye møntfund. Det er en sædvane, som – kan man sige – er blevet regelbunden siden *Nordisk Numismatisk Årsskrift* begyndte at udkomme i 1936.

I Danmark går traditionen betydelig længere tilbage, fra 1835 indrykkede Møntkabinettet regelmæssig beretning om gaver i *Berlingske Tidene*, undertiden kom der også kortfattede fundberetninger. De første mere pretensiose fundberetninger dækker perioden 1843-50 og fremkom i *Antiquarisk Tidsskrift*, som blev udgivet af Det kgl. nordiske Oldskriftselskab i København. Her findes og diskuteres alle vigtige nye skattefund, ny fremkomne mønttyper m. v.¹

Det kan være rimeligt at anføre, at Oldsagskommissionen allerede i 1800-tallets første tiår – helt nøjagtigt for tidsrummet 1816-1827 – systematisk havde publiceret store dele af dens protokoller over tilvæksten. Men denne omfattede kun de ikke-numismatiske fund, altså regulære oldsager.² Møntfundene blev ikke medtaget, fordi Det kgl. Mynt- og Medaille Cabinet ikke havde noget med Oldsagskommissionen at gøre, og kollegialt samarbejde lå, så vidt vi kan skønne, for mønt Christian Ramus, der var Møntkabinettets leder, temmelig fjernt.

Årsagen til disse bemærkninger ligger i Ian Wiséhns nylige opsats "En fortsættning på Liljegrens fyndførteckning".³ Det manuskript, som her præsenteres "Fynd opptagne ur Svensk jord åren 1828-1831, antecknade af Joh. G. Liljegen Sv. Riksantikvarie, Professor" er nemlig, så vidt undertegnede kan vurdere, den første

svenske systematiske oversigt over nye møntfund, beregnet til offentliggørelse i et tidsskrift, og det *har* faktisk været trykt.

Så vidt det kan ses er det nemlig dette manuskript – samt endnu et manuskript, udarbejdet af B. E. Hildebrand – der ligger til grund for den på svensk publicerede oversigt over svenske fund, der – formidlet af C. J. Thomsen – fremkom i første bind af Oldskriftselskabets ny tidsskrift *Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed* i 1834.⁴

Indledningen fortjener at gengives her:

"Följande underrättelser om de vigtigaste fynd af Nordiska Fornsaker och Mynt, som i sednare år träffats i Sverige, äro meddelade af Riksantikvarien och Riksarkivarier, Herr Professor J. G. Liljegen, hvilken förnämligast lemnat upplysning om de fynd, som blifvit inlösta till Kongliga Antiquitetens = Samlingen och Mynt =

”Sigtuna Anno 1000”

– en viktig del av Sveriges historia

Sigtuna museer genomförde under åren 1988-90 en av de största arkeologiska undersökningarna i Sverige någonsin. Utgrävningen gjordes i kv Trädgårdsmästaren i centrala Sigtuna.

Nu kunde det slås fast att Sigtuna är Sveriges äldsta stad, anlagd av kung Erik Segersäll omkring år 980. Den första stadens tillkomst var ett viktigt steg i upprättandet av en central kungamakt och framväxten av ett enat svenskt rike. Redan från början var byggelsen reglerad efter en bestämd plan med långsmala tomter anlagda med kortsidan mot Stora Gatan. Under 1000-talet kan antalet stadsgårdar uppskattas till ett hundratal. Utgrävningen i kv Trädgårdsmästaren omfattade fyra av dessa.

Redan på ett tidigt stadium av utgrävningen föddes en idé om att åter skapa bebyggelsen och livet i 1000-talets Sigtuna i ett underjordiskt museum på samma plats. Nu finns det en unik möjlighet att förverkliga denna idé. I den byggnad som uppförts på utgrävningsplatsen finns en underjordisk lokal – 900 kvadratmeter stor och med över fem meters takhöjd – färdig att inredas som museum. Projektets arbetsnamn är ”Sigtuna Anno 1000”.

Kabinettet i Stockholm, samt af Dozenten vid Universitetet i Lund, Hr. Mag. B. E. Hildebrand, som eger värden om Antiquitets- og Mynt-Samlingen i **Universitetets Historiska Museum**, och som i synnerhet afgifvit berättelse om den tillväxt detta Museum haft, men derjemte äfven om åtskilliga andre icke ovigtiga fynd, af hvilka de flesta från Skåne, Bleking, Småland samt Öland och Gottland.”

Dette svenske bidrag blev en enligt svale (som det hedder på dansk). Dets fremkomst i et meget seriøst, men forholdsvis kortvarigt eksisterende udenlandsk tidsskrift, gjorde at det aldrig fik den opmærksomhed, som det egentlig burde have fortjent, i selve Sverige.⁵ Når det ikke fik nogen fortsættelse skyldes det formentlig en vis uvilje hos B. E. Hildebrand mod at publicere hos Oldskriftselskabets sekretær, C. C. Rafn. Der var både en personlig animositet og i hvert fald senere også ubehag ved Oldskriftselskabets voldsomme ekspansion med sys-

STÖDFÖRENINGEN FÖR SIGTUNA MUSEUM ANNO 1000

Postgiro: 620 22 57-9

Bankgiro: 5855-2639

Adress: Skeppargränd 5
193 30 Sigtuna.

Telefon: 08-592 561 12

Organisationsnummer:
814801-1540

Stödföreningen har följande styrelse:

Ordförande: Anders H Runnedal.

Vice ordförande: Gunilla Åberg.

Kassör: Rolf E. Nilsson.

Sekreterare: Stefan Österholm,
Maj-Britt Lekander.

Med hjälp av bildspel, ljus, ljud och dofter skall museibesökaren göra en resa i tiden. I våra utställningsplaner ingår bl. a. att bygga upp en av de undersökta stadsgårdarna i full skala. Genom att gå in genom den trånga gårdspassagen kommer museibesökaren att kunna gästa en sigtunafamilj för att få en inblick i hur livet tedde sig i rikets första stad. Museibesökaren skall själv få slå mynt, rista runor, väva, spinna etc. I ett arkeologiskt museum som detta har naturligtvis

tematisk hvervning af medlemmer over alt i Verden, intet svensk eller ålandsk sogn var så lille, at ikke præsten blev hvervet som medlem, og intet kejserrige så stort, at Rafn skulle vige tilbage fra at få dets dignitarer som betalende medlemmer.⁶

Set på denne baggrund bliver Liljegrens manuskript, hvis eksistens Ian Wiséhn nu har mindet om, den første forløber for det snævre samarbejde inden for publiceringen af møntfund, der nu i et par generationer har eksisteret mellem nordiske numismatikere.

*Jørgen Steen Jensen
Korresponderende medlem af SNF*

1. Jfr. oversigten over Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings årsberetninger 1835-1980 i *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1982, s. 51-52.
2. Jfr. også Tillväxten 100 år, *Fornvännen* 3/1991, s. 201-203.
3. *Svensk Numismatisk Tidskrift* 4/1993,

också det omfattande och i många fall unika fyndmaterialet sin givna plats. Besöket i ”Sigtuna Anno 1000” har alla förutsättningar att bli en upplevelse utöver det vanliga.

Lokalen, fynden och ideerna har vi. Men för att utveckla och bygga utställningen behöver vi pengar och stöd i alla former. Med de unika arkeologiska förutsättningar som finns och mot bakgrund av Sigtunas betydelse för den svenska historien har museiprojektet ”Sigtuna Anno 1000” alla möjligheter att bli en attraktion av både nationell och internationell betydelse.

*Sten Tesch
(chef för Sigtuna museer)*

Nyårsafton 1992 bildades en stödförening som arbetar ideellt med att förverkliga projektet ”Sigtuna Anno 1000”. Generösa donationer mottages därför tacksamt!

Vi är naturligtvis tacksamma för bidrag oavsett storleken på detsamma, men för Din informations skull är det så här:

- Vid gåvor på ett hundra kronor eller däröver förevigas Ditt namn i vår Donationsbok, som kommer att finnas tillgänglig på museet.
- Vid gåvor på ett tusen kronor eller däröver får Du dessutom ett gåvobrev.
- Vid gåvor på tio tusen kronor eller däröver graveras Ditt namn in på en tavla i museets entré.
- Donerar Du ett hundra tusen kronor eller däröver, erhåller Du också ett för ändamålet speciellt utformat konstverk.

s. 101.

4. Side 225-240. Opsatsen bragtes på svensk.
5. Allerede bemærket af B. Hildebrand, *C. J. Thomsen och hans lärda förbindelser i Sverige 1816-1837*, Stockholm 1937-38, s. 627.
6. Jfr. Inger Jensen og undertegnede 'Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskabs breve 1825-1864', *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1987, s. 211-273. Animositeten hos Hildebrand mod Rafn fremgår – ganske vist noget senere – i et par af brevene i Selskabets arkiv, hvor Rafn påmindet Hildebrand om adskillige års ikke-erlagt kontingent til Selskabet og tilbyder ham at erstatte betalingen med skriftlige bidrag til Selskabets tidsskrifter. □

KONGRESSER

XXIV FIDEM 1994

Den internationella sammanslutningens för medaljkonstens främjande (Fédération Internationale de la Médaille F.I.D.E.M.) XXIV:e kongress och utställning kommer att äga rum i Budapest 6-9 april 1994. Kongress och utställning kommer att bli förlagd till National Galleriet (Magyar Nemzeti Galéria, Budavári Palota, I. Disz tér 17, H-1014 Budapest, Ungern). Utställningen kommer att omfatta ca 1700 medaljer. Sverige har erbjudits utrymme för femtio medaljer.

Åtta priser från olika institutioner och organisationer kommer att utdelas till konstnärer vars medalj/medaljer är med på utställningen. En illustrerad katalog kommer även att utges.

Kongressen ägnas åt att genom föreläsningar belysa förhållandet mellan material, teknik och stilen i medaljkonsten (The interplay of material, technique and style in the art of the medal). En rad föredrag, s.k. workshops, ägnas konstnärlig medalj-teknik och metod för framställning av

medaljer. Förutom föreläsningar omfattar programmet utflykter, mottagningar, konserter samt en bankett. Det finns även möjlighet att delta i en tre-dagars utflykt efter kongressen.

Avgiften för F.I.D.E.M.-medlemmar är 290 USD och medföljande person 190 USD om avgiften betalas före den 30 september 1993.

Deltagarna erhåller även en illustrerad utställningskatalog samt kongressmedaljen.

För information om kongressen kontakta FIDEM 1994 Congress Office, H-1014 Budapest, Üri u. 54-56. Tel./Fax.: 00936 1 1561764. T.S.

Kungl. Myntkabinettet

Specialutställning:
6/8 - 29/10 *Trumf på hand*
- en historia om svenska spelkort

Ring telefon 08-783 94 00
mellan kl 9-11 och 13-15
för information.

Museet:
Tisdag - söndag 12-17
Måndag stängt

Besökstid: tisdag 13-16
ingång Narvavägen

Besöksadress
(efter överenskommelse om tid
per telefon): Storgatan 41

Postadress:
Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel: 08-783 94 00

*Sova kan den som
har värk
men inte den som
har skulder.*

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmarken

Öppettider
Vardagar 10.00 - 18.00
Lördagar 10.00 - 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-11 50 81

Nya lokaler för Sven Svenssons Stiftelse och Svenska Numismatiska Föreningen

Handlanden Sven Svensson, som vid sin död 1928 hade den förnämsta privata samlingen av svenska mynt och medaljer, donerade denna samt ett kapital på 100 000 kr till Svenska Numismatiska Föreningen. Hans önskan var att samlingen skulle kunna vara föreningens medlemmar och forskare till gagn och att den skulle exponeras i en lokal som kunde inköpas för det kapital som ingick i donationen. En fastighet inköptes för ändamålet men de hårda ekonomiska realiteterna under 30-talets början gjorde att föreningen tvingades att sälja den efter några år. Samlingen deponerades 1935 enligt avtal i Kungl. Myntkabinettet tills vidare. På initiativ av SNF ändrades 1963 statuterna i donationen genom en sk. permutation av K. Maj:t och en stiftelse bildades - Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik. De viktigaste ändringarna från ursprungsstatuterna är i korthet följande: Då det sedan 40-talet fanns en stor exponerad samling av svenska mynt i KMK var det onödigt med en konkurrerande. Bättre vore att samlingen i KMK kunde kompletteras med material ur den svenssonska. Resterande mynt skulle säljas och kapitalet förvaltas av stiftelsen. SNF äger samlingen och ombesörjer försäljningen men intäkterna överförs till och förvaltas av stiftelsen. Samlingen skall dokumenteras så snart KMK i gäva fått de objekt som eventuellt saknas i dess samling. En utförlig beskrivning om den svenssonska donationen, samlingarna och stiftelsen finns i den artikel i Myntkontakt nr 2 1978 som skrivits av KMK:s förre chef Lars O Lagerqvist.

För ett antal år sedan kom tanken upp att försöka förvärva en lämplig lokal för stiftelsen, vari även SNF kunde ha sitt kansli och sina sammanträdeslokaler. En kommitté bildades med uppgift att söka finna en sådan i Stockholm. Alternativet bostadsrättslägenhet ansågs som lämpligast. Efter flera års försök kröntes ansträngningarna med framgång 1992 då Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik äntligen kunde genomföra ett köp av en lägenhet på Banérgatan 17. Man kan måhända fråga sig vad det var

som gjorde att det tog så lång tid. Det största problemet var att bli godkänd som medlem av en bostadsrättsförening, då de flesta kräver ett permanent boende i lägenheten. Ett annat problem var naturligtvis att lokalen skulle uppfylla alla våra krav: den skulle kunna utnyttjas som kansli för stiftelsen och SNF, sammanträdeslokal, klubbmöteslokal, arbetsplats för tillfälliga forskare, bok- och inventarielager mm. Ett ytterligare syfte med lokalen är också att den skall bli en träffpunkt för samlare och forskare under avspända former.

Hösten 1992 började så iordningställandet av lokalen. För att få en enhetlig inredning med matchande textilier, möbler, armatur etc anlätades inredningsarkitekt Gunilla Möller från Göteborg. I november 1992 stod lokalen klar att taga emot sina första gäster. Till denna invigningsceremoni hade inbjudits Stiftelsens och SNF:s styrelser, personal från KMK och Numismatiska Institutionen, SNF:s kanslist Margareta Klasén samt Ulla Westermark som efter sin pensionering från KMK utnyttjar en av forskarplatserna.

Lägenheten, som ligger i markplanet, består av fyra rum, kök, duschrum, separat toalett samt hall. Det största rummet, som vetter mot Banérgatan, är sammanträdesrum och bibliotek. Väggarna är i huvudsak täckta med bokhyllor för föreningens förnämliga boksamling. En oljemålning med porträtt av donator Sven Svensson pryder en av väggarna. På en vägg finns tre vackra porträtt av föreningens grundare Carl Snoilsky, A. W. Stiernstedt och Magnus Lagerberg. Dessa porträtt har SNF fått åter efter att de varit deponerade i Göteborgs historiska museum. Innanför hallen ligger det rum som vi kallar kansliummet, varifrån Stiftelsen och SNF sköter sina administrativa uppgifter. Därefter kommer forskarrummet med två arbetsplatser. Som ovan sades utnyttjar Ulla Westermark en av dessa för närvarande. Slutligen det innersta rummet, som utgör lager och arkivrum.

Sedan hösten -92 utnyttjas den nya lokalen för klubbmöten, styrelsemöten, årsmöten, fester och informella möten. Under senare delen av -93 skall föreningen på försök ha öppet hus under vissa kvällar med någon ansvarig värd. Vår förhoppning är att många medlemmar skall komma till

Bild 1. Fyra numismatiska entusiaster under Sven Svenssons porträtt vid invigningen av Stiftelsens och SNF:s nya lokaler. Från vänster ses Elsa Lindberger, Margareta Klasén, Nils-Uno Fornander och Ulla Westermark. Foto: Fritz Engström, KMK.

Bild 2. SNF:s ordförande Torbjörn Sundquist hälsar välkommen vid första förenings-sammankomsten (julfesten -92) i de nya lokalerna. Foto: Fritz Engström, KMK.

den fina lokalen för att ha trevligt tillsammans i numismatikens tecken. Det är det allra bästa sättet att hedra vår store donator Sven Svensson som betytt så oerhört mycket för numismatiken och Svenska Numismatiska Föreningen.

Torbjörn Sundquist

SNT har
fortfarande låga annonspriser
Utnyttja det!

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

RECENSIONER

Eva Wiséhn: Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen. 7. Myntfynd från Härjedalen, Jämtland och Medelpad. Stockholm 1992. 131 s. ISBN 91-7192-863-4. Pris kr 80:–

Efter att ha arbetat ett par år med numismatiskt material och under fem somrar fornminnesinventerat i Medelpad och Jämtland öppnade jag med stort intresse boken om myntfynd från Härjedalen, Jämtland och Medelpad författad av Eva Wiséhn. Att man här har samlat fynd från tre landskap i en volym förklaras i förordet med att Jämtland och Härjedalen till stor del har gemensam historia och att handels- och pilgrimsvägar berört alla tre landskapen gemensamt.

Boken har en mycket lättläst och luftig layout med stor text och enkla, tydliga kartor. Här finns ett rikhaltigt material som vittnar om en omfattande materialgenomgång. Däremot hade jag svårt att förstå ordningen på de olika avsnitten. Jag återkommer till detta längre fram. Dessutom är det svårt att se var man befinner sig i materialet, t. ex. vilket landskap man slagit upp i fyndkatalogen. Någon sorts sidrubrik vore önskvärd.

I INLEDNINGEN ges information om den lag som berör myntfynd, deras betydelse för vår kunskap om förhållanden i äldre tid, om uppläggnings- och fyndkatalogerna och något om myntbeskrivningarna. Sen följer landskapsvis tydliga KAR-

TOR över alla socknar respektive fyndplatser. Därefter lika tydliga utbredningskartor över samtliga landskap fördelade tidsmässigt på järnålder, vikingatid, medeltid och nyare tid samt slutligen en utbredningskarta över fynd innehållande plåtmynt. Efter kartöversikterna kommer så bokens huvudavsnitt – FYNDKATALOGERNA redovisade landskapsvis. Dessa upptar 52 sidor av totalt 131. Varje fyndkatalog föregås av en trevlig, kort presentation av landskapets karaktär och om de intressantare fynden i landskapet. Fyndkatalogerna är lättöverskådliga och tar med allt av intresse angående varje fynd. De rikhaltiga referenshänvisningarna, bl. a. till utgrävningsrapporter, är bra om man vill fördjupa sig mera i fynden.

Här vill jag infoga några kommentarer. I inledningen saknar jag information om hur myntbeskrivningarna är upplagda, alltså ordningen land, regent, myntort, valör, årtal, referens. Vi numismatiskt bevandrade förstår beskrivningarna men en intresserad hembygdsskare kan ha svårare för detta. Här vore dessutom önskvärd med information om de kartor som följer, t. ex. en förklaring till utbredningskartorna över plåtmynten. Ett litet namnfejl i fyndkatalogen kunde inte undgå mig eftersom jag arbetat i nämnda socken: Rödön socken i Jämtland har i katalogen fått namnet Rödö.

Efter fyndkatalogerna följer ett trevligt och överraskande kapitel med SÄGNER, TRADITIONER OCH KURIOSA kring skatter och ädla metaller. I urvalet från olika delar av landskapen finns allt ifrån gravskändare, drakeldar, uppgifter om

nedgrävda skatter till den vanliga sägen om hur en person fått fatt i en skatt, något händer (t. ex. en eldsvåda), personen tappar skatten och återfinner den sedan aldrig mer. När jag läste igenom dessa berättelser fann jag dock några uppgifter som jag tolkar som fynd och därigenom borde ha stått i fyndkatalogerna. Ett exempel är uppgiften om ett påträffat bronsmycke, en efterbildning av ett algeriskt mynt, i Gimåfors, Holms socken, Medelpad. Att skilja på faktiska fynduppgifter och sägner kan ibland vara svårt och jag noterar en viss ambivalens då det gäller offer-, hälso- och trefaldighetskällor. Som exempel finns i fyndkatalogen en uppgift om en trefaldighetskälla där, enligt två personer, markägaren på källans botten "funnit silverslantar, mest 10-öringar" (SML7: Me 15). Under avsnittet om sägner m. m. anges en offerkälla i Solum, Sättna socken, Medelpad, där man vid "rensning av källan" funnit mynt. Båda exemplen är uppgifter om funna mynt och borde placeras under samma avsnitt. Fler exempel finns.

Efter dessa för boken centrala delar följer några förtydligande avsnitt. Först ett par sidor med en översikt och historik över sex MUSEER OCH MYNTSAMLINGAR som finns i landskapen. Därefter ett par sidor under rubriken MYNTRÅKNING, MÅTT OCH VÄRDE. Här får vi t. ex. veta vad en daler är, skillnaden på värde- och kreditmynt och hur många gram 1 lod motsvarade. En sida med alla SVERIGES REGENER OCH MYNTHERRAR följer, från Olov Skötkonung till vår nuvarande kung Carl XVI Gustav.

Ny bok om obligationsmarknaden

Hans Sjögren (redaktör): Obligationsmarknaden, 350 sidor. SNS Förlag 1993.

Obligationer spelar en allt större roll. Sveriges obligationsmarknad är dubbelt så stor som aktiemarknaden. Utestående svenska obligationer är värda lika mycket som vår bruttonationalprodukt. Svenska hushåll köper obligationer i större utsträckning än förr. Avregleringen av den svenska kapitalmarknaden gör att obligationsmarknaden växer. Statens budgetunderskott, bostadssektorn och industriinvesteringar finansieras genom obligationsemissioner.

Den som mot denna bakgrund har velat lära sig mer om obligationer har tills nu inte haft någon litteratur att tillgå. Konstigt nog är det hela tio ut sedan en bok om obligationer kom ut och det har hänt mycket sedan dess. Den nya boken i ämnet heter kort och gott *Obligationsmarknaden* och har utgivits på SNS Förlag. Obligationsfrämjandet, en stiftelse som startade sin verksamhet 1991, ligger bakom bokens tillkomst och redaktör är fil dr Hans Sjögren.

Obligationsmarknaden är skriven av tolv forskare och praktiker på området. På de över 300 sidorna står praktiskt allt som man kan förväntas vilja veta i ämnet. Boken ger absolut intrycket av att vara heläckande. Bokens första del behandlar Historia, teori och marknad. Framför allt är Hans Sjögrens historiska avsnitt mycket läsvärdt liksom Johan Barks och Annica Erikssons redogörelse för Internationella obligationsmarknader, där de amerikanska, brittiska och danska marknaderna beskrivs. I en andra avdelning görs Sektorsanalyser, som behandlar statsskulden, bostadssektorns finansiering, infrastrukturerna investeringar och industrins långfristiga finansiering. Avslutningsvis diskuterar Hans Sjögren obligationens marknadsförutsättningar under 90-talet. En ordlista och ett fylligt register gör boken mycket användbar också som uppslagsbok.

Det finns alla skäl att rekommendera boken *Obligationsmarknaden*. Den är lättläst och mycket intressant bl a på grund av att det historiska perspektivet i de flesta avsnitt finns med. Och den kan som sagt mycket väl fungera som uppslagsbok.

Ingvar Körberg

Numismatiska Kongressen i Bryssel 1991

Akterna från kongressen – d. v. s. de flesta föredragen – färdigställdes i somras och omfattar fyra band:

1. Grekiska mynt
2. Romare och kelter
3. Medeltiden, Islam, Indien, Kina, Bysans
4. Nyare tiden, Amerika, medaljer, sedlar, metodik

Det rör sig om totalt 230 av de 341 föredragen som nu blivit tryckta på 1.500 sidor med 2.100 avbildade föremål.

Utgivare är Séminaire Numismatique Marcel Hoc, Université Catholique, Place Blaise Pascal, B-1348 Louvain-la-Neuve, Belgien. Man kan skriva dit och beställa önskade band. Hela serien kostar 12.000 BF, varje band 3.500 BF. □

Hänge med runor funnet på Birka

Hänge med runorna K och F. Funnet på Birka. Foto: Maria Stranger, ATA.

Liksom i dag tillhörde Birka-grävningarna under 1800-talets sista decennier de givna kulturhistoriska utflyktsmålen i Stockholmstrakten. Liksom man nu far med Strömma-kanal-bolagets båt för att titta på Björn Ambrosiani och hans schakt för man med dåtidens hjulångare och "ångpottor" för att se doktor Hjalmar Stolpe och hans arbete på gravfältet och i Svarta jordens mull. Mycket folk kom dit både nu och då och efter dem blev ett och annat minne kvar i form av borttappade föremål. Ett sådant är sannolikt det ordenstecken som nu avbildas och som vi gärna skulle vilja få SNT:s läsares hjälp att identifiera. Det gäller ett ensidigt präglad, genombrutet hänge av mässing. Under hängögglan ser man en Nordstjärna inom strålkran och därunder i runskrift bokstäverna K och F. Längs kanten en bärd i form av en ranka av humle?

Hänget har inventarienummer 14 132 och tillfördes år 1910 Statens historiska museums samlingar. I inventariet uppges att det är funnet i Svarta Jorden och är ett emblem för någon sällskapsorden. Eftersom vi nu efter mer än etthundra år är i färd med att publicera Stolpes fyndmaterial från Svarta Jorden skulle det vara värdefullt att också få det runprädda föremålet identifierat.

Jan Peder Lamm
Statens historiska museum
Box 5405, 114 84 Stockholm

Under rubriken ORDLISTA, FÖRKORTNINGAR förklarar ord i myntbeskrivningarna. Här definieras ordet "järnålder" som tiden före 800 e.Kr. Man har alltså valt att kalla fynd från den tiden för järnåldersfynd, men för att undvika missförstånd borde även den riktiga definitionen anges. Även vikingatiden ingår ju egentligen i järnåldern! Varje myntfynd och annan information i boken har fått klara REFERENSER. Förklaringar till dessa finns i register över benämningar (t.ex. förkortningar), tryckta käilor och litteratur/källor.

Efter litteraturhänvisningarna kommer ett FYNDREGISTER som i tabellform landskapsvis redovisar samtliga fynd och deras fördelning med antal mynt under olika tidsperioder (se ovan). Här anges också övriga numismatiska föremål som finns med, t.ex. en medalj (SML 7:Jä 89), en medaljong (SML 7:Me 34) och en minnespeng (SML 7:Me 50). Därefter följer ett ORTNAMNSREGISTER, landskapsvis.

Boken avslutas av sju PLANSCHER med bilder på ett representativt urval av de mynt som påträffats. Även bilder av andra numismatiska föremål finns med, t.ex. en dansk sedel (SML 7: Hr 2) och en skinnpåse vari flera mynt legat men efter en sprängning endast ett återstod (SML 7: Hr 7).

Nu till mina funderingar kring innehållsförteckningen. Som jag antydde i inledningen har jag lite svårt att följa tanken bakom fördelningen av de olika avsnitten.

Utbredningskartorna och fyndregistret som sammanfattar fyndkatalogerna ligger före dessa respektive efter litteraturhänvisningarna. Varför inte i anslutning till katalogerna? Avsnittet om de olika museerna och myntsamlingarna känns också malplacerat.

När jag läser om myntfynden och vet vad de kan ge för information, t.ex. indikera en gammal bytomt, vill jag naturligtvis veta den exakta fyndplatsen för dem. De flesta borde finnas angivna i RAÄ:s fornminnesregister, eftersom där ska finnas kartredovisade fyndplatser för fornfynd. Tyvärr fann jag vid en översiktlig genomgång endast ett fåtal. Däremot hittade jag ett par fyndplatser för mynt som inte är med i den aktuella boken. Som exempel kan nämnas RAÄ-nr 40 i Timrå socken, Medelpad: en trefaldighetskälla (?) i vilken man funnit mynt från 1850-talet. Under RAÄ-nr 83 i Bergs socken, Jämtland, följer sig fyndplatsen för ett 1700-talsmynt. Samarbetet mellan Kungliga Myntkabinettet och RAÄ:s fornminnesregister, som borde ge båda ömsesidigt utbyte, fungerar alltså inte så bra. En förbättring borde komma till stånd. Då kanske man i kommande böcker i serien även kan hänvisa till den mer exakta fyndplatsen via RAÄ-nr.

Trots att jag har kommentarer till bokens innehåll tycker jag den är mycket informationsrik och lockar till fördjupat studium. När jag i sommar ska fornminnesinventera i Torps socken, Medelpad, ska jag försöka finna fyndplatsen för ett depåfynd av 17 plåtmynt (SML 7:Me 43).

Eva Klotz

Från Kungl. Myntkabinettet

Kungl. Myntkabinettet

Kungl. Myntkabinettet, statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria (KMK), har sedan mer än 50 år haft sina lokaler och utställningar i Riksantikvarieämbetets och Statens historiska museum lokaler vid Storgatan/Narvavägen i Stockholm. Sedan 1630 har riksantikvarien varit chef för kulturminnesvården i Sverige och KMK har alltid hört till denna organisation. Sedan 1975 omfattar den tre museer: KMK, Historiska museet och Medelhavsmuseet och av dessa har det sistnämnda sedan flera år haft lokaler vid Fredsgatan i Stockholm.

Det är nu KMK:s tur att flytta. Lokalerna vid Storgatan har nämligen länge varit otillräckliga - varken tjänsterum, magasin eller utställningar räcker till. Vi flyttar, sannolikt hösten 1995, till ett hus vid Slottsbacken 6 i Stockholm, mitt emot Kungl. Slottet, ursprungligen byggt i början av seklet för överståthållarämbetet och senast använt av Statens Avtalsverk. Givet-

vis kräver allt detta omsorgsfull planering, praktiskt-tekniska frågor (t.ex. själva ombyggnaden, packning och överflyttning etc. till utställningarnas exakta utformning). Förhoppningsvis kan museet öppna sina portar under 1996.

Vi ber alla att först, att KMK:s personal kommer att få ägna all sin energi och all sin tid åt dessa inspirerande men tidskrävande uppgifter under de närmaste två åren. Utställningarna vid Narvavägen kommer att stängas för besökare under 1994. Besökare och forskare kan inte tas emot efter 1 juli 1993 - med undantag av den som har en tidigare, skriftlig överenskommelse.

Förfrågningar och fotobeställningar måste anstå till dess att museet åter öppnat under 1996. Kopior av sådana föremål, som redan är fotograferade kan beställas direkt från Antikvarisk-Topografiska Arkivet, Box 5405, 114 84 Stockholm, tel. 08-783 90 50. □

AUKTIONER

SVENSKA

- Sept 11 Göteborg, Antikören
(skriftlig)
Nov 20 Stockholm, B Ahlström

UTLÄNDSKA

- Sept 2 Hong Kong, Spink Taisei
8 London, Glendining's
8-10 New York, Stack's
13-15 New York, Bowers &
Merena
16-17 Basel, Münzen & Medallien
18 Bryssel, Elsen
20-22 Zürich, Swiss bank Corp.
22 London, Glendining's
22-25 München, Hirsch
29-30 Osnabrück, Künker
Okt 1 Osnabrück, Künker (forts.)
2 San Diego, Ponterio
7 London, Spink
7-8 München, Partin bank
11 London, Glendining's
11-13 München, Giessner Münz-
handlung
12-13 London, Spink
12-14 New York, Stack's
18-19 Maastricht, van der Dussen
25-26 Zürich, Leu Numismatics
27-28 Zürich, Spink Taisei

MÄSSOR

UTLÄNDSKA

- Okt 9-10 München, Numismata Coin
Fair
14-16 London, COINEX
30-31 Zürich, 22nd Zürich Inter-
national Coin Show
Dec 10-12 New York, International
Numismatic Convention

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

*Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930*

Vasagatan 42
III 20 STOCKHOLM
Tel 08-11 08 07

FÖRENINGAR

ALINGSÅS NUMISMATISKA FÖRENING har möten första torsdagen i februari - april och oktober - december i Sparbankens filmsal kl 19.00. Upplysningar: tel 0302-130 69.

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom i juli och augusti). Apollogården vid Almvägen, Fagersta. Tid: kl 19.00. Upplysningar: tel 0223-116 71.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB. Möteslokaler Borlänge. Samlaren, biblioteket Borgansvägen. Falun, Kristinegården, Kristinegatan 9-11. Uppl tel 0243-258 56.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Auktionsmöten med föredrag hålles andra måndagen i månaden kl 18.45 i Traktören (Tr), Köpmansgatan 20. Studiecirkelarna möts i klubblokalen (KL), Jungmansgatan 57, 18.30. Medaljcirkeln 1:a onsd och Fotocirkeln 3:e onsd. Antik- och Medeltidssektionen 4:e torsd och Utlandscirkeln sista sista tisd i månaden. GNF, Box 5289, 402 25 Göteborg. Kontaktman: Bo Nordell, 031-10 65 49 (dagtid). Anbud: Anders Falk, 031-13 31 41.

HALMSTADS MYNTKLUBB har möten med auktion i IOGT-lokalen, Murareg 30, Halmstad, kl 18.30 den fjärde måndagen i varje månad utom juli. Upplysningar: 035-12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra torsdagen i varje månad utom juni-aug. Upplysningar: Evert Olofsson 0413-221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad (utom juni - augusti) kl 19.00 i SPF, S. Långgatan 39, Kalmar. Upplysningar: 0485-115 52, 0480-159 29.

KARLSKOGA NUMISMATISKA FÖRENING har möten andra onsdagen i varje månad (utom juni, juli och aug.) kl 19.00 i S-E-Banken, Torget, Karlskoga. Auktioner vår och höst. Upplysningar 506 41 eller 365 39.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad i SPF-lokalen, Djulög. 51, Katrineholm. Upplysningar: tel 0150-210 45 el 151 00.

MYNTKLUBBEN KLIPPINGEN har mynträff första tisdagen i jan.-april, sept.-dec. Lokal: Åkersviksskolans matsal, N Järnvägsgatan, Sundsvall, kl 19-21. Information om mynt, värdering, auktion, lotterier. Köp och sälj. Tel. 060-55 64 18, 11 35 03.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING. Mynträffar med aktiviteter och auktion i "Utbildningshuset", Åkergr. 1, Lund. Upplysningar: vard 046-14 43 69 kvällar 046-13 46 47.

FÖRENINGEN NORDVÄSTMYNT håller sammanträde med auktion i Folkets Hus, Klippan, kl. 19.00, andra fredagen i varje månad. Upplysningar och auktionslista tel. 0451-132 88.

NOLA MYNTKLUBB har möten 3:e tisdagen varje månad augusti - april, utom december. Lokal: Örnsköldsviks museum. Uppl. tel 0660-166 48 eller 0660-402 20.

NORRÖPINGS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen varje månad utom i maj - augusti i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl 18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011-12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola, Rådhusgatan 33, Nässjö sista tisdagen i varje månad utom dec, juni - juli. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910-186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten kl 19 första onsdagen i varje månad (ej juli - augusti). Lokal: Valbo Kommunhus. Upplysningar: tel 026-18 18 36.

SIGTUNA MYNTKLUBB har möten 15/9, 13/10, 10/11, 8/12 i klubblokalen Rosersbergsvägen 27 B, Rosersberg. Uppl 08-590 381 90.

MYNTKLUBBEN SKILLING BANCO, Linköping, har möten andra helgfria torsdagen i varje månad (utom maj - augusti) i Huvudbiblioteket, Hunnebergsgatan 8, Linköping i Lindblomsrummet 1 tr upp kl 18.30-21.00. Årligen anordnas en antik- och samlarmässa samt en resa till Frimynt i Helsingborg. Upplysningar: tel 013-12 22 62.

FÖRENINGAR

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING håller möten sista torsdagen i varje månad utom juni - augusti på IOGT, Kungsgatan 16 A. Klubblokaler: Kungsgatan 38 A, Malmo, håller öppet varje tisdag kl 19-21 under september - maj.

SKÖVDE NUMISMATISKA FÖRENING Lokal: Servicehuset Bagaren, Hertig Johansgatan 22 A, Skövde. Upplysningar: tel 0500-808 50 (Thord Lund).

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB. Möten på Folkare fotoklubb, Teleg. 19, Avesta. Upplysningar: tel 0226-562 78.

TRELLEBORGS MYNTKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Sparbanken Skånes samlingsal, CB Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotterier mm. Upplysningar: tel 0410-241 31.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, har möte i Bridgesällskapets lokaler, Köpmangatan 7 kl 19.00 andra tisdagen i varje månad utom juni, juli, augusti och december. Upplysningar: tel 08-552 403 78.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA har möte 20/4 (föredrag). Tid: 19.00. Upplysningar: 018-54 97 11.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion sista fredagen i varje månad utom december på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19.15. Visning från kl 18.15. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag och dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345-112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING har sammanträden med auktion i Röda Korsets lokaler Hovsg 11, Växjö 16/9, 27/10, 2/12. Myntets Dag 3/10 på Smålands museum. Upplysningar: 0470-77 31 14, kvällstid.

VÄSTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten första torsdagen varje månad oktober - maj kl 19.00. Gamla Bangatan 45, Ludvika.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten i M-lokalen, Järntorgsgatan 3. Upplysningar: tel 019-13 52 13.

Erik Wegraeus ny riksantikvarie

Regeringen utsåg den 29 juli landsantikvarien Erik Wegraeus, Vänersborg, till ny riksantikvarie och chef för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Erik Wegraeus är född 1940 och fil. lic. i arkeologi. Han har varit länsantikvarie vid länsstyrelsen i Vänersborg 1976-86 och därefter turistchef i Dalsland. Sedan 1989 är han chef för länsmuseum i Älvsborgs län.

Erik Wegraeus börjar sin tjänstgöring den 1 oktober 1993.

MYNTNYTT

Norge

Till Grieg-jubileet i år utger Den Kgl. Mynt i Kongsberg ett guldmynt - det är första gången Norge avbildar någon annan än kungen. Valören är 1.500 (norske) kroner, upplagan 12.000 ex och försäljningspriset 2.880 (norske) kroner. Det säljs genom Norges Bank, några större banker och ett fåtal mynthandlare. Det kan också köpas direkt från Den Kgl. Mynt i Kongsberg, men upplagan torde vara slutsåld när detta nummer av SNT utkommer (annars är telefax till Den Kgl. Mynt i Norge 03-736 258, telefon 03-73 53 00, postadress: Box 53, N-3601 KONGSBERG).

Myntet har modellerats av Grazyna Nasilowska (som underlag till porträttet användes ett foto av Grieg, taget ca 1900 i Berlin). Åtsidan visar norska riksvapnet i sin 1844 fastställda utformning.

Myntets diameter är 29,5 mm, vikt 17,0 g och halt 917/1000 (d.v.s. 22 karat eller finvikt 15,55 g). Randen är slät.

Man kan numera anmäla sig som "prenumerant" på norska myntset direkt hos Den Kgl. Mynt (adress etc. se ovan). För 1992 omfattas serien av gångbara mynt 5 valörer.

"Nordiske Myntdage" ordnades med framgång 1992. Nästa äger rum 15-17 april 1994. "Myntkuren", som nu utges från Kongsberg av Stiftelsen Nordiske Myntdager, är ett fyrbladstryck med alla önskade upplysningar. Förra gången deltog 2 500 intresserade och kunde bese såväl myntverket som dess museum och silvergruvan. 25 mynthandlare fanns också på plats.

1994 får man också bese ett nytt norskt växelmynt, som skall vara färdigt till Myntdagerne. Det har valören 20 kroner - när får Sverige den valören, som redan finns i Danmark?

LLT

Nytt norsk jubileumsmynt: Edvard Grieg 1843-1907.

MYNTAUKTION 13

Lördagen den 11 september

Bland det varierande materialet kan särskilt nämnas:

1/2 Öre 1625 Hammarpräglad med helt årtal. **RRR.**
Kristina. 1/4 Riksdaler 1646. **RRR.**

Variantsamling: Kristinas 1/4 ören - 105 utrop.
Nyköpings-öre 1628 - Tre myntmästarmärken. **RR.**
Karl X Gustav. 1 Mark U.år. Utan fältbindel. **RR.**
Karl XI. 1/6 Öre SM 1673/2 - Två ex. på plants. **R.**
Gustav IV Adolf. 1 Riksdaler 1794 - "FOLKFT". **R.**
Karl XV. 10 Öre 1862. *Praktex! Spegel! R.*
Oskar II. 20 Kronor 1876 Utan hjärtsköld, 1885.
Oskar II. 2 Kronor 1892. *Praktex! Spegel! Patinal*
SEDEL: 33-1/3 Riksdaler Banco 1854. RRR.
MEDALJ: Kristinas kröning 1650. Hild. 48a. RRRR.

Auktionskatalog 60:-
Postgiro 48 92 03 - 0.

ANTIKÖREN MYNTHANDEL

Telefon 031-18 39 60

MYNTAUKTION 14

Lördagen den 27 november

SVENSKA MYNT

995-1950

samt

SVENSKA SEDLAR &
HISTORISKA MEDALJER

Inlämning

t.o.m. 25 september

ANTIKÖREN MYNTHANDEL

Telefon 031-18 39 60

B. Ahlström Mynthandel AB

Vi har flyttat till nya lokaler
vid Norrmalmstorg.

*Gamla och nya kunder
hälsas välkomna.*

Postadress: Box 7662, 103 94 Stockholm
Besöksadress: Norrmalmstorg 1, 1 tr.
Telefon: 08-10 10 10, Telefax: 08-678 77 77

TRIUMF PÅ HAND
en historia
om svenska spelkort
av Ali Jerremalm
Inga Lundström och
Ian Wiséhn

En utställningskatalog rikt illustrerad med färgbilder.
64 sidor. Pris endast 90 kronor.

Katalogen har tillkommit i samband med specialutställningen med samma namn som visas i Kungl. Myntkabinettet fram till den 29 oktober. För det inledande avsnittet om kortspelets och spelkortens äldsta historia svarar Inga Lundström, och för avsnittet om spelpenningar Ian Wiséhn, medan Ali Jerremalm är ansvarig för det övriga innehållet.

Katalogtexten ger fyllig information om spelkortens historia i världen och i synnerhet Sverige. Alla svenska spelkortstillverkare finns medtagna liksom uppgifter om beskattning och stämplrar.

Katalogen beställs lättast genom att ringa 08-783 9429 eller skriv till **Kungl. Myntkabinettet, Box 5405, 114 84 Stockholm.**

Bilden visar klöverknekt tillverkad av Sydow & Rydström, Kalmar, ca 1818.
Foto: Jan Eve Olsson.